

Az
Oktatási Minisztérium
középtávú közoktatás-fejlesztési stratégiája

Budapest, 2004. április

Előszó

A magyar oktatási rendszerben zajló stratégiai tervezés egy sokszintű és sokszereplős folyamat, amelyben az egyes intézményi, helyi és területi irányítási kompetenciákkal rendelkező szereplők nagyfokú önállósággal látják el ezt a feladatot. *A magyar oktatásirányítási rendszerben minden fontosabb szereplőnek tervezési kötelezettsége van.* Ez alól nem kivétel az ágazati irányításért felelős Oktatási Minisztérium sem. A közoktatásról szóló törvény 95. paragrafusa szerint az oktatási miniszter feladatai közé tartozik *a közoktatás hosszú és középtávú fejlesztési terveinek kidolgozása.* A kormányzati (a kormány döntési kompetenciájához rendelt) szinten a tervezési kötelezettség alapvetően az Európai Unióhoz való csatlakozásból fakad; e körben legfontosabb a strukturális és kohéziós alapokhoz való hozzáférést lehetővé tevő tervezés, ezen belül is a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programja (HEF OP). A megyei szintű területi ágazati tervezés 1966 óta kötelezően elkészítendő alapdokumentuma a feladat-ellátási, intézményhálózat-működtetési és fejlesztési terv. 1999, illetve 2004 óta az intézményt fenntartó önkormányzatok önállóan vagy más helyi önkormányzattal közösen szintén feladat-ellátási, intézményhálózat-működtetési és fejlesztési tervet (ún. intézkedési tervet) kell, hogy készítsenek. Az egyes oktatási intézményekben két, több évre szóló tervezési dokumentum készül: a pedagógiai program és 2004-től a minőség-irányítási program.

A Középtávú közoktatás-fejlesztési stratégia jellegét és funkcióját tekintve a kilencvenes évek közepe óta fokozatosan kiépülő intézményi, helyi és területi tervezési rendszer hatására átalakult országos (kormányzati és ágazati) tervezési rendszerbe illeszkedik. E megváltozott közoktatási tervezési rendszer két leginkább lényeges eleme a következő:

Az országos tervezés irányítási funkcióját fokozatosan felváltja egy probléma-megoldásra orientált, fejlesztési célú tervezési gyakorlat, mely alapvetően nem az irányítási, hanem a rendszer szereplői viselkedésének befolyásolására irányuló közvetett eszközöket részesíti előnyben.

Lassan megszűnőben van az a rendszerváltás előtti időszakra jellemző „stratégiai tervezési” gyakorlat, mely az oktatási rendszer minden szereplője számára feladatokat határoz meg, s helyébe olyan stratégiai tervezési logika lép, melynek alapján kormányzati ágensek saját felhatalmazásuk kereteit nem átlépve saját maguk számára jelölnék ki célokat.

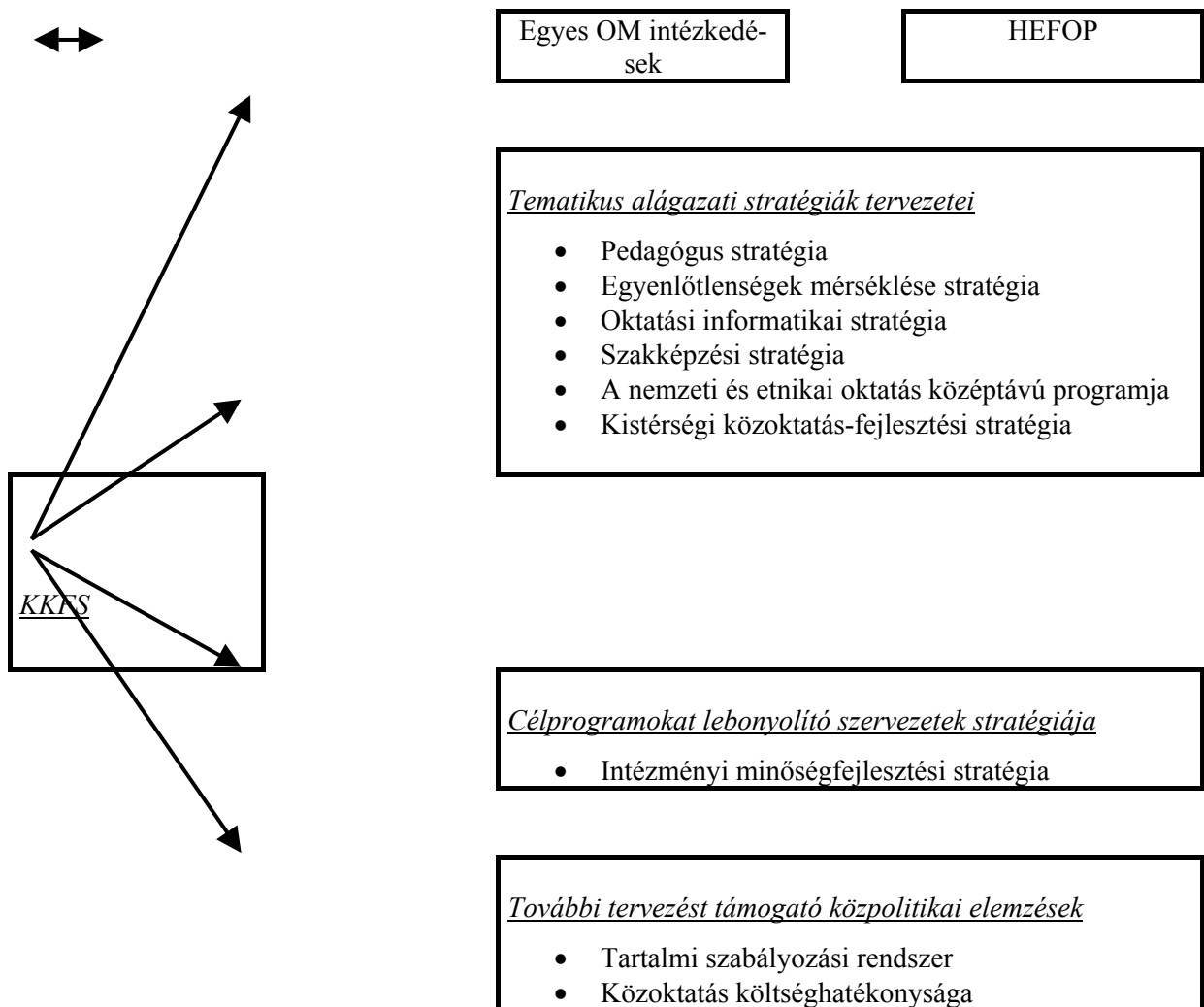
A közoktatást érintő országos stratégiai tervezés rendszerében öt funkcionális szint különíthető el. Ezek a következők:

- *Kormányzati szint* – e körbe tartoznak azok a stratégiai dokumentumok, amelyek több minisztérium vagy országos hatáskörű hivatal irányítási kompetenciájába tartozó területekre irányulnak, ezért e dokumentumokat a kormány fogadja el.
- *Ágazati szint* – az egy tárca által felügyelt ágazatok számára készült stratégiai dokumentumok.
- *Alágazati szint* – az oktatási ágazat egyes alágazatai (közoktatás, szakképzés, felsőoktatás, felnőttoktatás) számára készült fejlesztési stratégiák.
- *Tematikus alágazati szint* – az oktatás egyes alágazatain belül valamilyen speciális problématerületre irányuló stratégiai dokumentumok. Bizonyos esetekben az ágazati vagy alágazati stratégiák nem klasszikus „fehér könyvek” (a stratégiaalkotást és programozást egyesítő részletesen kidolgozott terjedelmes dokumentumok), hanem a célokra és prioritásokra fókuszáló rövidebb terjedelmű anyagok. Ilyenkor szükség lehet arra, hogy a prioritást élvező, ugyanakkor összetett és kiterjedt területek számára a célok operacionalizálását, fókuszált végiggondolását és az implementáció részletesebb tervezését szolgáló stratégiák szülessenek.
- *Célprogramok stratégiai* – ideális esetben az egyes kormányzati célprogramok lebonyolításával megbízott szervezetek is stratégiai tervezés alapján működnek, amelyek a megfelelő magasabb szinten készült stratégiai dokumentumok által kijelölt keretek között készülnek. Ilyen a stratégia alkotás és a projekttervezés közötti tervezési dokumentum elkészítését nem csupán a lebonyolító ügynökség szervezeti igényei indokolhatják, hanem a célprogram kiterjedtsége és összetettsége is.

A Középtávú közoktatás-fejlesztési stratégia egyfajta „esernyő stratégia” szerep betöltésére készült. Az a célja, hogy biztosítsa az implementációt szolgáló nem kevésbé bonyolult és összetett intézkedési és fejlesztési rendszeren belüli stratégiai összhangot, informálja az implementációt szolgáló tematikus (egy-egy fejlesztési célok megvalósítását szolgáló) további tervezést és az elindítandó célprogramok projekttervezését. Mindezek alapján a stratégia akkor „működik”, ha (i) létrejön egy, a megvalósítását szolgáló koordinációs mechanizmus, (ii) ha hatást gyakorol más kapcsolódó és a megvalósítást szolgáló stratégiai tervezési folyamatokra, (iii) és ha e stratégia alapján azonosíthatóak azok az elemzési szükségletek, melyek egy gör

dülő tervezési folyamat keretében támogatják a közoktatási fejlesztések rendszerének folyamatos felülvizsgálatát és finomhangolását. Mint az ábra mutatja, a Középtávú közoktatás-fejlesztési stratégia (KKFS) már kimunkálásának időszakában is, s kész állapotában még inkább jelentős hatást gyakorolt más, jelenleg is zajló tervezési folyamatokra. (A konkrét szabályozási és finanszírozási intézkedésekre gyakorolt hatás feltérképezését az ábra nem foglalja magában.)

Az OM középtávú közoktatás-fejlesztési stratégiájának (KKFS) hatása más stratégiai tervezést szolgáló dokumentumokra

Tartalom

<u>1.1. Erősségek, lehetőségek, gyengeségek, veszélyek</u>	9
<u>1. 2 Oktatáspolitikai beavatkozást igénylő problémák</u>	13
1.2.1. Az oktatás eredményessége és az alapvető készségek fejlesztése	13
1.2.2. Egyenlőtlenségek	14
1.2.3. Az oktatás minősége és a minőség értékelése	14
1.2.4. A pedagógus szakma helyzete	15
1.2.5. Információs és kommunikációs technológiák alkalmazása	15
1.2.6. Tárgyi feltételek	16
1.2.7. Költséghatékonyság és irányítás	16
<u>2.1. Hosszú távú stratégiai célok: a stratégia jövőképe</u>	18
<u>2.2. Középtávú célok: a fejlesztéspolitika prioritásai</u>	19
2.2.1. Az egész életen át tartó tanulás megalapozása a kulcskompetenciák fejlesztése révén	21
2.2.2. Az oktatási egyenlőtlenségek mérséklése	24
2.2.3. Az oktatás minőségének fejlesztése	26
2.2.4. A pedagógus szakma fejlődésének támogatása	28
2.2.5. Az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának fejlesztése	29
2.2.6. Az oktatás tárgyi feltételeinek javítása	30
2.2.7. A közoktatás költséghatékonyságának és irányításának javítása	31
<u>3. A közoktatás fejlesztési stratégia megvalósítása</u>	33
<u>3.1. A stratégia megvalósítását szolgáló eszközrendszer</u>	33
3.1.1. Szabályozás és finanszírozás	33
3.1.2. Célprogramok és intézkedési csomagok	34
3.1.3. Részletes tervezés, koordináció és irányítás	34
3.1.4. A fejlesztés tudásháttérének gazdagítása	34
3.1.5. Az intézményi innováció iránti fogadókészség erősítése	34
3.1.6. A stratégia nyilvánossága, az oktatás szereplőinek és a társadalmi partnereknek a bevonása	35
3.1.7. A fejlesztés eredményességének mérése	35
3.1.8. Nemzetközi együttműködés	36
<u>3.2. Az egyes célokhoz rendelt szabályozási és fejlesztési eszközök</u>	36
3.2.1. Szabályozási eszközök	36
Jogi szabályozás	36
Tartalmi szabályozás	37
3.2.2. Az egyes fejlesztési célok megvalósítását szolgáló célprogramok	38
3.2.2.1. Az egész életen át tartó tanulás megalapozása a kulcskompetenciák fejlesztése révén	38
3.2.2.2. Az oktatási egyenlőtlenségek mérséklése	40
3.2.2.3. Az oktatás minőségének fejlesztése	43
3.2.2.4. A pedagógus szakmai rangjának helyreállítása, a pedagógusok szakmai fejlődésének támogatása	41
3.2.2.5. Az infokommunikációs technológiák alkalmazása, a médianevelés	46

<u>3.2.2.6. Az oktatás tárgyi feltételeinek javítása</u>	48
<u>3.2.2.7. A közoktatás költséghatékonyágának és a közoktatás-irányítás eredményességének javítása</u>	50
<u><i>A célprogramokhoz kapcsolódó intézkedések</i></u>	52

Bevezetés

Az alábbi Középtávú Közoktatás-fejlesztési Stratégia (a továbbiakban: Stratégia) elkészítése több célt szolgál.

Ezek közül a legfontosabbak a következők:

- a kormányprogramban szereplő oktatáspolitikai célok részletesebb kidolgozása, az alapvető célokról szóló oktatáspolitikai vita és konzultációk ösztönzése;
- az elindított kezdeményezések és tervezési folyamatok támogatása, a köztük lévő összhang megteremtése;
- a szükséges oktatáspolitikai lépések és a középtávú fejlesztési célprogramok tervezésének támogatása;
- a fejlesztést szolgáló költségvetési források hatékony felhasználásának elősegítése;
- a részletes stratégiai dokumentum („fehér könyv”) kereteinek kijelölése;
- a közoktatási rendszer szereplőivel való párbeszéd elősegítése, ösztönzése;
- az OM oktatáspolitikával összefüggő stratégiai kommunikációjának támogatása.

A Stratégia épít a hazai közoktatás értékeire, eddig elért eredményeire és a magyar oktatásügy legjobb hagyományaira. Másfelől azonban mindenki számára elfogadható megoldásokat kell kínálnia a közoktatási rendszer problémáira, és elő kell mozdítania, hogy az oktatás választ adjon a 21. század kihívásaira. Ennek a kettős célnak egy olyan stratégia megfogalmazása felel meg, amely – a nemzetközi tendenciáknak megfelelően – a fejlesztésre, az oktatás szereplőinek megnyerésére és ösztönzésére, valamint az elszámoltathatóság erősítésére épül. Mindezek alapján a Stratégia megvalósítása két nagyobb szakaszra bontható.

Az **első szakaszban** a fejlesztés számára kedvezőbb környezet kialakítása történik meg. Ez magában foglalja:

- a fejlesztés prioritásainak rögzítését;
- a szabályozási rendszerben szükséges korrekciók végrehajtását;
- részletes stratégiai dokumentum (úgynevezett „fehér könyv”) elkészítését;
- a fejlesztést szolgáló célprogramok tervezését;
- a fejlesztés megvalósításához szükséges teljesítőképesség növelését.

A **második szakaszban** kerül sor a célprogramok lebonyolítására, az első szakaszban elfogadott szabályozási változtatások implementációjára és a változások oktatáspolitikai hatásainak mérésére, elemzésére.

A magyar közoktatási rendszerben zajló stratégiai tervezés rendszere sokszintű és sokszereplős folyamat. Az alábbi dokumentum által leírt központi kormányzati intézkedési és fejlesztési rendszert kiegészíti egy alapvetően alulról építkező többszintű (iskolai, fenntartói, megyei-regionális) tervezési rendszer. Az Oktatási Minisztérium arra törekszik, hogy az oktatás helyi és területi szereplőinek mozgástere megerősödjön és a magyar oktatásban hosszabb idő alatt kialakult felelősség-megosztás változatlanul érvényesüljön. A Stratégia az oktatás helyi szereplőinek orientálását szolgálja, az egyes stratégiai prioritások érvényesítése során elsősorban közvetett eszközök (ösztönzők, fejlesztés, képzés, támogatás és stratégiai kommunikáció) alkalmazására törekszik, melyek teret engednek helyi és regionális prioritások érvényesülésének.

E Stratégia elkészítése során nagy hangsúlyt kaptak a kapcsolódó tervezési dokumentumokban foglalt célok. Elsősorban a Nemzeti Fejlesztési Terv, azon belül a Humán Erőforrás Fejlesztési Operatív Program céljaival és eszközeivel való összhang megteremtése valósult

meg. E mellett kiemelten fontos forrás az Európai Unió egyre gazdagabb oktatáspolitikai célrendszere, és az e politikák nemzeti szintű implementációját, elterjesztését szolgáló eszközrendszer. Fontos forrásnak tekintjük továbbá az OECD elemzéseit és ajánlásait.

A Stratégia három fő részre tagolódik. Az *első rész* vázlatos helyzetértékelést tartalmaz, amely összefoglalja a magyar közoktatási rendszer erősségeit és gyengeségeit. Ez hivatott azonosítani azokat a problémákat, melyek megoldására törekedni kell a következő évek oktatásfejlesztése során. A *második rész* az oktatás jövőképét, valamint a középtávú program legfontosabb prioritásait, fejlesztési céljait foglalja össze és értelmezi. A *harmadik rész* a stratégia megvalósításának eszközrendszerét írja le. Külön foglalkozik a Stratégia gyakorlatba való átültetését szolgáló szabályozási eszközökkel és a különböző kormányzati célprogramokkal.

1. Helyzetértékelés

1.1. Erősségek, lehetőségek, gyengeségek, veszélyek

A stratégia kialakítása és megvalósítása érdekében nélkülözhetetlen a magyar közoktatási rendszer erősségeinek és gyengeségeinek, valamint az oktatáspolitikai mozgásterét kijelölő lehetőségeknek és veszélyeknek a számbavétele. Megállapítható, hogy az erősségek a legtöbb esetben egyben lehetőséget is jelentenek a továbbfejlesztés számára, míg a gyengeségek adott esetben elhárítandó veszélyként is felbukkanhatnak. Ennek alapján az alábbi táblázatban egymás mellé kerültek azok az erősségek és lehetőségek, amelyek egymást is erősítve teszik lehetővé a fejlesztést, illetve azok a gyengeségek és veszélyek, amelyek egymást erősítő negatív hatásának elhárítása különösen fontos. Annak meghatározása, hogy mi minősül erősségnek vagy gyengeségnek, illetve lehetőségnek vagy veszélynek természetesen függ az értékelés viszonyítási pontjaitól is. A hazai helyzet értékelésében elsősorban a Közép-kelet európai régió országait tekintjük viszonyítási alapnak.

ERŐSSÉGEK	LEHETŐSÉGEK
Az elmúlt 15 évben sokszínű, sokrétű és plurális intézményrendszer alakult ki a közoktatásban.	A magyar népesség formális iskolázottságának viszonylag magas szintje.
Az érettségivel záruló középfokú és a felsőfokú oktatás lezajlott expanziója.	
Az intézményes óvodai nevelésben résztvevő gyermekek nemzetközi összehasonlításban igen magas aránya.	Az egyének érdekeltsége az iskoláztatásban való részvételre, a tanulást a jövőbe való befektetésnek tekintő tanulói és szülői attitűd erősödése.
A tanulási lehetőségek folyamatos bővülése az iskolarendszerű oktatásból már kilépettek számára.	Bizonyos, egyre inkább felértékelődő készségek (idegen nyelv, informatika) kiemelkedően nagy súlya a szülők iskolával szembeni elvárásaiban.
A tanórán kívüli tevékenységek iskolai elismertsége, azok integrálhatósága nevelési-oktatási tevékenységekbe.	
A nyelvvizsgával rendelkező tanulók arányának jelentős növekedése a 14-18 éves korosztály körében.	
Az oktatáspolitikai, a szakképzési rendszer és a felsőoktatás bizonyos szegmenseinek viszonylagos nyitottsága a munkaerőpiac és a foglalkoztatáspolitikára felé.	Számos szakterületen nemzetközileg versenyképes szaktudással rendelkező munkaerő megléte.
	A tanulás és a megszerezhető jövedelem közötti kapcsolat erősödése.
Az oktatás egyes területein megerősödött a nyitottság, az alkalmazkodási és pályázási képesség.	Az európai integráció során hozzáférhetővé váló tapasztalatok és fejlesztési források.
A helyi intézményi innovációk által felhalmozott hatalmas hasznosítható tapasztalat.	A szakképzett pedagógusokkal való ellátottság magas színvonalú.
	A minőségbiztosítás, minőségfejlesztés és értékelés kiépülő rendszere.

A hátrányos helyzetű tanulók nevelésére irányuló pedagógiai kezdeményezések, az őket megcélzó iskolák működése.	A korszerű ellátórendszerek kiépült szervezeti keretei a szociális, gyermekvédelmi, család-támogatási, valamint a fogyatékkal élők esélyegyenlősége és a foglalkoztatási rehabilitáció területén.
Az oktatáspolitikai ösztönzők alkalmazási feltételeit biztosító finanszírozási rendszer, az oktatás szereplőinek hajlandósága az ösztönzők figyelembe vételére.	Az oktatási kiadásokon belül a társadalmi integrációt szolgáló kiadások relatíve magas aránya és elismertsége.
Az iskolák által fogyasztott szolgáltatások (például a továbbképzési rendszer, tankönyvkiadás, tanácsadás, stb.) kialakult keresletvezérelt rendszerei, melyekben megjelentek a belső minőség biztosításának mechanizmusai.	Az elmúlt évtizedekben kialakult fejlesztési kapacitások és hajlandóság
A helyi-intézményi felelősség kiépült rendszere.	A helyi-intézményi felelősség gyakorlásához szükséges kompetenciák megléte az egyes szinteken.
	A tantestületi közös felelősség, valamint a belső kommunikáció erősödése.
	A közigazgatás jövőbeni átalakulásával erősödik a kistérségi és regionális együttműködés az önkormányzatok között.
A helyi társadalom érdeklődő és nyitott a közoktatás tekintetében, kiterjedt közoktatási nyilvánosság és aktív kommunikáció.	A magyar iskolák viszonylagos és növekvő nyitottsága helyi környezetük felé, a partnerkapcsolatok súlyát erősítő irányítási és szabályozási keretek.
A közoktatásban érdekelt pedagógus szakmai szervezetek, a civil társadalom aktivitása.	A kiépült formális konzultatív, érdekegyeztető mechanizmusok megléte.

GYENGESÉGEK	VESZÉLYEK
Az oktatási rendszer informatikai ellátottságának hiányosságai	Az informatika oktatása és eszközellátottsága terén lezajlott fejlesztések még nem elegendőek ahhoz, hogy megakadályozzák a szociális határok mentén kialakuló „digitális szakadék” elmélyülését.
Az érettségihez nem kötött szakmák területén a szakmai képzés színvonala gyakran nem kielégítő.	A gazdaságban lezajló technológiai átalakulás (pl. az egyszerű betanított munka iránti igény növekedése) bizonyos területeken leértékeli a magas szintű szaktudás értékét.
A tanulók jelentős hányada a munkaerő-piaci és társadalmi érvényesülési esélyeket nem vagy alig biztosító intézményekben vagy programok szerint tanul.	
Nem épült ki a második esély iskolák és tanodák hálózata	

<p>A jelenlegi iskolaszervezetben a szükségesnél rövidebb időre terjed ki az alapkészségek kialakítását szolgáló kezdő szakasz, míg nemzetközi összehasonlításban az átlagosnál hosszabb idejű az alsó középfokú képzés szakasza.</p>	<p>A tantervi célok a jelenlegi időkeretek között nem vagy csak ritkán teljesíthetők, a tanulókat szükségtelenül túlterhelik, nem hagynak kellő teret a kulcskompetenciák fejlesztésére.</p>
<p>A jelenlegi iskolaszervezet és az érvényben lévő kerettantervi szabályozás mellett mind az általános iskolai, mind a középiskolai képzés során megtörténik a teljes iskolai műveltséganyag átadása.</p>	
<p>Egyes kulcskompetenciák tekintetében nemzetközi összehasonításban a magyar közoktatás eredményessége alacsony.</p>	
<p>A magyar tanulók szükségtelenül nagy lexikális tudást kénytelenek elsajátítani, tanulásukba változatlanul nehezen épülnek be az új, tantárgyközi műveltségterületek.</p>	
<p>A pedagógusok jelentős része az ismeretközpontú műveltségfelfogás híve.</p>	
<p>Az iskolai idegen nyelv oktatás feltételeinek – rendelkezésre álló időkeret, adekvát és nem drága taneszközök, képzett nyelvtanár – relatív hiánya az iskolákban.</p>	
<p>A tanulók elfogadhatatlanul magas aránya lép ki a közoktatási rendszerből befejezett iskolai végzettség vagy szakképzettség nélkül.</p>	<p>A pedagógusok alapképzésének rendszere lassan és tökéletlenül alkalmazkodik a szakmával szembeni változó követelményekhez. A pedagógus szakma és a szakmai felkészülés rendszere indokolatlan mértékben tagolt, ami nagymértékben megnehezíti mind a szakmai felkészítés fejlesztését, mind a pedagógus munkaerő hatékony foglalkoztatását.</p>
	<p>A pedagógus továbbképzési kínálatot és a valóságos továbbképzési szükségleteket összekapcsolni hivatott mechanizmusok viszonylagos gyengesége.</p>
	<p>A pedagógus munka több évtizedes leértékelődése, a béremelések minőségi utánpótlásra és szakmai elkötelezettségre gyakorolt hatásának hosszú időtávon való érvényesülése.</p>
	<p>A humán erőforrások szerepének alulértékelése mind központi ágazati, mind helyi-területi szinten.</p>
<p>A kialakult intézményi minőségfejlesztési rendszer nem illeszkedik egy átfogó minőségpolitikát szolgáló rendszerbe, nem alakult ki egymást erősítő kapcsolat a nevelési célok, az értékelési rendszer, a programfejlesztés és a minőségfejlesztés között.</p>	<p>A pedagógia munka értékelését és a szakmai tevékenység elszámoltathatóságát biztosító mechanizmusok fejletlensége, a differenciálás és ösztönzés csekély mozgásterét.</p>
	<p>A közoktatás mérési, értékelési rendszerének infrastruktúrája kialakulatlan.</p>

	A közoktatás fejlesztési és innovációs rendszere kidolgozatlan, nem biztosított az innovációk minősége és relevanciája, megoldatlan az innovációk terjesztése, a tapasztalatok továbbadása.
A finanszírozás és értékelés gyakorlatában nem kap kellő figyelmet a pedagógiai hozzáadott érték.	A fenntartói irányítás sok helyen nem minőségelvű, az iskolai önértékeléshez nem kapcsolódik külső értékelési rendszer. A helyi önkormányzati döntéshozatal során hozott politikai döntések gyakran nem veszik figyelembe a valóságos helyzetből fakadó követelményeket.
A tanulók oktatási pályafutását megengedhetetlen mértékben határozza meg szociális, etnikai és települési háttérük.	A differenciált, aktív tanulásra épülő pedagógiai módszertani kultúra kevés helyen honosodott meg, ezért a magyar iskolák társadalmi hátrányokat pedagógiai eszközökkel kompenzáló képessége jellemzően alacsony.
Rendkívül nagy különbségek alakultak ki az általános iskolák között mind személyi és tárgyi feltételeiket, mind a tanulók teljesítményét tekintve.	
A sajátos nevelési igényű gyermekek igen jelentős arányban nem integrált oktatási intézményekben tanulnak.	
A magyar oktatási rendszerben kialakulatlanok és erőtlenek a tanulók hátrányos megkülönböztetését, szegregációját visszaszorítani hivatott szabályozási elemek és mechanizmusok.	
Hiányos a nevelési-oktatási intézményhálózatot kiegészítő, támogató szakszolgálati és speciális feladatokat ellátó intézményhálózat.	
A régió más országaihoz hasonlóan a magyar oktatási rendszer pazarlóan használja fel a rendelkezésére erőforrásokat, a költségvetési tervezési és döntési rendszer nem biztosítja a költséghatékony gazdálkodást.	
A magyar általános iskolák épületeinek megközelítőleg a fele újjáépítésre, 40 százalékuk részleges, 9 százalékuk pedig teljes felújításra szorul. Az iskolák többsége műszakilag rossz állapotban van, belső elrendezésük és világításuk nem felel meg a normáknak, fenntartásuk pedig aránytalanul drága.	Az intézményfenntartók társulási hajlandósága igen kicsi, a területi tervezés és fejlesztés rendszere nem kellő hatékonysággal működik. Az elfogadott taneszközjegyzék által kialakított követelményeknek való megfelelés hatalmas összegű eszközfejlesztést tenne szükségessé, amely messze meghaladja a fenntartó önkormányzatok többségének teherbíró képességét.

1. 2 Oktatáspolitikai beavatkozást igénylő problémák

Mint az eddigiekből is látható, a magyar közoktatási rendszernek vannak olyan – részben hagyományos, részben pedig az elmúlt több mint egy évtized oktatáspolitikai erőfeszítéseinek és a lezajlott fejlesztéseknek köszönhető – erősségei, melyek a régió többi országához viszonyítva kedvező feltételeket teremtenek az oktatás számára ahhoz, hogy alkalmazkodni tudjon a jelentkező többféle kihíváshoz. Ugyanakkor a magyar közoktatás jól dokumentálható gyengeségei és a részben a rendszeren kívül keletkező veszélyforrások együttesen olyan problémákat jelentenek, melyek megoldására középtávú fejlesztési stratégiának érvényes és átgondolt választatot kell kínálnia. E problémákat célszerű olyan szempontok alapján csoportosítani, melyek lehetővé teszik a fejlesztésnek és beavatkozásnak irányt szabó célok kijelölését.

A legfontosabb oktatáspolitikai beavatkozást igénylő problémák a következő területekhez kapcsolódnak.

1.2.1. Az oktatás eredményessége és az alapvető készségek fejlesztése

A hazai és nemzetközi mérések (PISA, MONITOR, IEA, SIALS, stb.) eredményei egyaránt azt jelzik, hogy a közoktatás alapozó időszaka, az alapkészségek fejlesztése komoly problémákat mutat. Ennek oka egyrészt az alapfokú oktatás kezdő szakaszának rövidségében, a mindössze négy éves időszakaszban rejlik, amely nem ad kellő időt az alapkészségek kialakítására. Másrészt szintén az okok közé sorolható, hogy az általános iskola felső tagozata kevés figyelmet fordít ezeknek a készségeknek további fejlesztésére, elmélyítésére. Mind a tartalmi szabályozás, mind a pedagógustársadalom jelentős része a hagyományos, ismeretközpontú tartalmakat részesíti előnyben, ezért igen magas azon tanulók száma, akik az alapkészségek részleges vagy teljes hiányával kezdenek hozzá a következő képzési szakaszhoz, ahol a lemaradásuk tovább növekszik.

Az elmúlt évtizedben a nyelvtudás társadalmi értéke radikálisan megváltozott. A használható nyelvtudás számos területen a munkahely megszerzésének és megtartásának elengedhetetlen feltételévé vált, és a magánéletben is egyre gyakrabban van szükség nyelvismeretre. Ennek felismerése nyomán felértékelődött a nyelvtudás presztízse, a nyelvtanulással kapcsolatos attitűdök mind az iskolás tanulók, mind a felnőtt népesség körében kedvezőek. Ugyanakkor a használható nyelvtudás szintje alig változott, európai összehasonlításban sem az elért szint, sem a fejlődés üteme nem megfelelő. A kilencvenes évek közepe táján a lakosság alig 12%-a állította magáról, hogy használható nyelvtudással rendelkezik, és ez az adat lényegesen mára sem változott. A közoktatásban megszerezhető nyelvtudás átlagos színvonala elmarad a kívánatostól. A szülők valamennyi középiskola típusban a fizetett különórák közül a nyelvórákra költenek legtöbbit, ami jelzi, hogy az iskola önmagában nem tudja megvalósítani a nyelvtanítással kapcsolatos céljait.

Külön figyelmet érdemel, hogy a munkaerő-piaci érvényesülés szempontjából egyre inkább felértékelődő kompetenciák (például informatika, idegen nyelvtudás, együttműködési képesség, tanulás tanulása és bizonyos szociális készségek) fejlesztése terén a magyar közoktatás teljesítménye elmarad a kívánatostól. Ez a szülőket arra kényszeríti, hogy e kompetenciák fejlesztését – különösen az idegen nyelv oktatása terén – iskolán kívül, a magánórák keretében vásárolják meg, amennyiben lakóhelyükön ezek a szolgáltatások elérhetők, és amennyiben az ehhez szükséges anyagi háttér az adott családban megvan. Ebből adódóan a települési különbségek felerősítik a szociális egyenlőtlenségek hatását. Ez természetesen nem csak az eredményesség szempontjából figyelemre méltó kérdés, hanem azért is, mert növeli a vagyoni, társadalmi helyzetből adódó egyenlőtlenséget.

A tantervi követelményrendszer a rendelkezésre álló időkeretben (főleg az iskolai kezdőszakaszban) a tanulók jelentős hányada esetében nem teljesíthető, illetve a tanulókat szűk-ségtelen mértékben terheli. A tantervi követelmények által megjelenített fogalmi rendszer nem felel meg a tanulók életkori sajátosságainak. Az életkorilag aránytalanul nagy terhelés miatt nem marad idő a képességfejlesztésre, a differenciálásra. Ugyancsak jelentős gondot jelent, hogy nem honosodott meg a közoktatásban a tevékenykedtetésre épülő módszertani kultúra.

A tartalmi szabályozás, a taneszköz- és programfejlesztés számos megoldásra váró feladattal szembesül. Ezek közül kiemelendő a fejlesztésközpontúság helyi tantervi követelményrendszerre alakítása és a kompetencia-alapú képzést erősítő taneszköz- és programkínálat hiányosságai.

1.2.2. Egyenlőtlenségek

Az oktatási statisztikai adatok és kutatási eredmények arra utalnak, hogy a magyar iskolák pedagógiai eszközökkel többnyire nem képesek ellensúlyozni a társadalmi hátrányok tanulási eredményekre gyakorolt hatásait. Mint azt a PISA kutatás eredményei mutatják, az intézmények közötti eredménykülönbségek nemzetközi összehasonlításban rendkívül magasak és közvetlen összefüggésben vannak a településtípussal, valamint a tanulók szociális helyzetével, ami részben oka, részben pedig eredménye az oktatási rendszer igen nagy szelektivitásának. Az elkülönítés és szegregáció igen nagy mértékű. Az általános oktatásban „sikertelen,” az előrehaladás vagy az elsajátított készségek tekintetében kudarcot valló, vagy egyszerűen csak nem a felsőoktatáshoz vezető utat bejáró tanulók számára rendelkezésre álló programkínálat szegényes és a rendelkezésre álló programok alacsony pedagógiai hozzáadott értéket eredményeznek. Az oktatási egyenlőtlenségek kezelését nehezíti az erről szóló közmegegyezés hiánya, az egyenlőtlenségek mögötti problémákat megfelelően kezelő pedagógiai módszerek elterjedtségének alacsony szintje, a működő modellek elterjesztését szolgáló eszközök hiánya, a fejlesztéseket és szolgáltatásokat célzottan eljuttatni képes fejlesztő mechanizmus és az oktatási célok kijelölését szolgáló rendszerek elitista jellege. Nehezíti továbbá a probléma megoldását az is, hogy a hiányos, illetve országosan nem teljesen lefedett a nevelési-oktatási intézményhálózatot kiegészítő, támogató szakszolgálati és speciális feladatokat ellátó intézményhálózat, így sok esetben egyaránt magukra maradnak az intézmények és a pedagógusok.

1.2.3. Az oktatás minősége és a minőség értékelése

Az elmúlt években megtörtént egy az európai mintákhoz jól illeszkedő önértékelésen, önfejlesztésen és partnerközpontúságon alapuló minőségfejlesztési program kipróbálása. Az eddigi, alapvetően önkéntes bekapcsolódáson alapuló kísérleti szakasz lezárulása után azonban még nem jött létre egy az Európai Unió irányelveinek figyelembe vételével kialakított, minden oktatási intézményre kiterjedő minőségfejlesztési rendszer. A jelenleg e területen folyó program nem vagy rosszul illeszkedik egy átfogó többszintű minőségpolitikába. Nem alakult ki egymás hatását erősítő kapcsolat az oktatási célok, az értékelési rendszer, a fejlesztési mechanizmusok és minőségfejlesztés, illetve e rendszerek egyes szintjei között. A minőségfejlesztésre fordított források elosztásában egyenlenségek tapasztalhatók. Túl erős az oktatáspolitikát informáló, sokszor bürokratikus elemek aránya, így a minőségfejlesztési folyamat kevésbé segíti a program által generált fejlesztési és innovációs kereslet kielégítését. A kísérleti program eddig nem terjedt ki a fenntartókra, így azok érdekeltsége alacsony színvonalú maradt. A minőségfejlesztés valamennyi közoktatási intézményre való kiterjesztése a jelenlegi érdekeltségi viszonyok között nehezen valósítható meg.

1.2.4. A pedagógus szakma helyzete

Az elmúlt évtizedek alatt a tanári mesterség minden tekintetben leértékelődött. Ez a folyamat az alábbi, egymás hatását erősítő problémák következménye:

- A pedagógusok szociális státusza alacsony, jövedelmük – a közsféra több más területéhez hasonlóan – GDP arányosan sokkal kisebb, mint az Európai Unió országainak többségében megszerezhető jövedelem annak ellenére, hogy az elmúlt évben jelentős erőfeszítések történtek a felzárkóztatásra.
- Az alapképzés rendszerének alkalmazkodó képessége alacsony, a tanárképzés ma is alapvetően a szaktudományokat leképező tantárgyi rendszerhez kapcsolódik, tartalmában a szaktudomány ismeretanyagának elsajátítását helyezi előtérbe, és kevés módszertani ismerettel vérteti fel a pedagógusokat. A háromszintű tanító- illetve tanárképzés közvetlenül kapcsolódik a 4+4+4-es iskolaszervezethez. A továbbképzési kínálat tartalmát és a valóságos képzési szükségleteket összekapcsolni hivatott mechanizmusok gyengék, illetve nem alakultak ki.
- A pedagógusok intézményi szintű szakmai elszámoltathatóságát biztosító mechanizmusok részben hiányoznak, részben – a belső ellenőrzés és értékelés területén – nem megfelelően működtetik azokat, ami leértékeli a bér fejében elvárható teljesítményt. A differenciálást és a szakmai előmenetel biztosítását szolgáló eszközök nem épültek be kellő mértékben az oktatás finanszírozásába, ami nem teszi lehetővé a pedagógusok megfelelő ösztönzését.
- A pedagógusok munkájának eredményességéről visszajelzést szolgáltató értékelési rendszer csökevényes, így nehezen jelölhetők ki a szükséges továbbképzések és az önképzés irányai, illetve nem jelennek meg a szakmai nyilvánosságban illetve az ezzel kapcsolatos valódi szükségletek.
- További problémák forrása, hogy kialakulatlan az intézmények humánerőforrás-fejlesztési kultúrája.
- Bár nagyszámú pedagógus szakmai szervezet jött létre az elmúlt 15 évben, ezekben azonban viszonylag kevés pedagógus tevékenykedik, így a pedagógusok önszerveződése nem elég erős. Alacsony érdekérvényesítő képessége miatt a pedagógus szervezetek részvétele a rendszer működésében nem kap megfelelő hangsúlyt.

1.2.5. Információs és kommunikációs technológiák alkalmazása

Az információs és kommunikációs technológiák (IKT) iskolai alkalmazása terén az elmúlt hat évben megvalósított fejlesztési programok ellenére is komoly hiányosságok mutatathatók ki. Hiányos az e-tanulás alapjául szolgáló informatikai eszközellátottság. Különösen jellemző ez a hátrányos helyzetű gyermekeket nagyobb számban nevelő intézményekben. Sok esetben azokban az intézményekben sem férnek hozzá ezekhez az eszközökhöz a tanulók, ahol azok rendelkezésre állnak. Elsősorban azért nem, mert a meglévő eszközpark gyakorlatilag csak a számítástechnika órarendi oktatását szolgálja. Megoldatlan az informatikai eszközök működtetését, karbantartását és cseréjét szolgáló, a fenntartók finanszírozási tehervállaló képességében mutatkozó jelentős különbségek hatását kiegyenlítő támogatások biztosítása.

Változatlanul a pedagógusok kis hányada képes csak az informatikai eszközök használatára és alkalmazásuk beépítésére pedagógiai gyakorlatába. A kialakuló információs társadalomban való érvényesüléshez szükséges kompetenciák fejlesztését szolgáló tartalmak és módszerek, a világháló oktatási célú felhasználása nem kellő súllyal jelenik meg az oktatás tartalmában és folyamatában. Az IKT kultúra elterjesztése során hiányzik annak felismerése, hogy az innovatív és hatékony információ-használat feltétele nem szűkíthető az eszközellátottság biztosítására és az eszközhasználat elsajátítására. Tudatosítani kell, hogy a hatékony információ-feldolgozási képességek feltétele a mediális szövegértésre alapozott szelektív,

kreatív és interaktív médiahasználat képességeinek fejlesztése, az információ előállítás és terjesztése folyamatának ismerete, a médianevelés. A médianevelés/oktatás sikeres közoktatási integrációja nélkül az információs társadalomban súlyosbodnak a média negatív szocializációs és diszkriminációs hatásai. Az iskolai könyvtárak tartalomszolgáltatásban és az intézmény információs rendszerében betölthető szerepe legtöbbször kihasználatlan. A számítógéppel segített tanuláshoz szükséges tananyagok, taneszközök és továbbképzési programok kínálata elmarad a kívánatostól, a meglévő fejlesztési kapacitások és források pedig elmaradnak az ezzel kapcsolatos igényektől.

1.2.6. Tárgyi feltételek

A magyar óvodák, általános és középiskolák, valamint szakképző intézmények épületeinek döntő többsége újjáépítésre, illetve részleges vagy teljes felújításra szorul. Az épületek többsége műszakilag rossz állapotban van, belső elrendezésük és világításuk nem felel meg a hazai, még inkább az európai normáknak, fenntartásuk pedig aránytalanul drága.

Hasonló a helyzet a taneszközökkel való ellátottság tekintetében is. Az elfogadott taneszközjegyzék által kialakított követelményeknek való megfelelés hatalmas összegű eszközfejlesztést tenne szükségessé, amely messze meghaladja a fenntartó önkormányzatok többségének teherbíró képességét. Az iskolák jelentős részében szegényes vagy teljes egészében hiányzik az idegen nyelvek hatékony tanulásához szükséges eszközrendszer. Jelentős különbségek mutathatók ki mind az épületek állaga, mind a felszerelés hiányossága tekintetében attól függően is, hogy az adott intézmény milyen településtípuson és az ország mely régiójában található. Bár rossz körülmények városban és községekben egyaránt kimutathatók, mégis a finanszírozási rendszerből adódóan a saját bevétellel nem, vagy csak korlátozottan rendelkező települések – községek és kisvárosok – gyakorlatilag az állagmegóvásra sem képesek.

1.2.7. Költséghatékonyság és irányítás

A magyar oktatási rendszernek, a régió többi országához hasonlóan, öröklött jellemzője, hogy a rendelkezésére álló erőforrásokat az *oktatás eredményességéhez viszonyítva* alacsony hatékonysággal használja fel. Miközben nemzetközi összehasonlításban a nemzeti összterméknek más országokhoz hasonló arányát költjük közoktatásra, az egy főre jutó GDP arányában más országoknál sokkal alacsonyabb jövedelmet tudunk biztosítani pedagógusainknak. Az alacsony költséghatékonyság az egyik oka annak, hogy a rendszer állandó forráshiánnyal küzd, és ennek köszönhető az is, hogy a pedagógusbérek emelése az iskolafenntartók számára szinte kezelhetetlen helyzetet eredményez.

A demográfiai helyzet drámai romlásának, a gyermek és tanulólétszám nagymértékű csökkenésének intézményhálózatot érintő következményeit alapvetően a helyi fenntartókhoz „delegálta” a központi irányítás, így az intézményi racionalizálási kényszerek és döntések nem kapcsolódtak össze országos és regionális stratégiai prioritásokkal. Az egyes finanszírozási döntések sok esetben nem kapcsolódnak valódi fajlagos költségekhez sem.

A központi, a területi (megyei) és a helyi tervezési és döntési mechanizmusok közötti kapcsolat gyenge. A normatív finanszírozási rendszer sok esetben az oktatáspolitikai szándékoktól független, néha azokkal ellentétes és káros mechanizmusokat indít el. Ilyen jelenségnek tekinthető például az, hogy egyes kiegészítő normatívák igénybevételenek szabályozása költségvetési eszközökön keresztül ösztönzi a szegregációt.

Az intézményfenntartók társulási hajlandósága – helyi politikai, de sokszor tradicionális okokból – igen csekély, a megyei tervezés és fejlesztés szűk pénzügyi keretek közé szo

rul, és a jelenlegi szabályozási környezetben kevésbé tudja befolyásolni a nem kívánatos folyamatokat. A központi finanszírozás folyamatosan növekvő súlya és aránya ellenére az országos oktatásirányítás rendelkezésére álló pénzügyi eszközök alig fejtenek ki hatást. Az oktatáspolitikai prioritások érvényesítésének és a rendszerben zajló folyamatok vezérlésének mind központi, mind területi szinten korlátozott a lehetősége. A finanszírozási és fenntartói irányítási gyakorlatban nem kap kellő figyelmet a közoktatási szolgáltatások pedagógiai hozzáadott értéke. Az oktatási intézmények vezetőinek jelentős része nehezen veszi át és alkalmazza a hatékony menedzsment eszköztrendszerét, a vezetéshez szükséges kompetenciáit sokszor csak tapasztalati alapon fejleszti.

2. A közoktatás-fejlesztési stratégia céljai

A fejlesztési stratégia kialakítása során követett célokat két szinten szükséges megfogalmazni. Egyfelől célszerű felvázolni azokat az átfogó, *hosszú távú célokat*, amelyek meghatározzák a magyar oktatási rendszer fejlődésének kívánatos irányát, és világos *jövőképet* alakítanak ki. E célok megvalósítása nyilvánvalóan túlmutat egy kormányzati ciklus időhorizontján. Másfelől szükség van olyan, *középtávú célok* meghatározására is, amelyek a fejlesztés számára világos *prioritásokat* jelölnek ki, és amelyek alapján lehetségessé válik a konkrét intézkedések és fejlesztési programok megtervezése, s amelyekhez mérhető és számon kérhető konkrét sikerkritériumok kapcsolhatók.

2.1. Hosszú távú stratégiai célok: a stratégia jövőképe

A stratégia jövőképe olyan Magyarországot feltételez, amelyre:

- a demokrácia további erősödése, a társadalmi szolidaritás érvényesülése és a társadalmat megosztó szakadékok áthidalása;
- a gazdaság jövedelemtermelő képességének és versenyképességének folyamatos javulása és ennek nyomán az életszínvonal növekedése;
- a természeti környezet megóvása;
- az emberben rejlő lehetőségek kibontakoztatásának a biztosítása, az életminőség és az emberi kapcsolatok javulása jellemző.

E jövőkép jegyében Magyarország kiemelkedően fontos célja az, hogy sikeres tagjává váljék a fejlett piacgazdaságok és demokratikus jogállamok közösségének, ezen belül az Európai Uniónak.

Mindezekkel összhangban a következő időszakban az Oktatási Minisztérium a magyar oktatási rendszerben olyan folyamatok elindítását, illetve megerősítését tartja szükségesnek, melyek elősegítik azt, hogy az oktatás:

- eredményesen szolgálja a gyermekek és fiatalok fejlődését, személyiségük gazdagodását, az egész életen át tartó tanulásra való és a társadalmi életben való aktív részvételre való felkészülésüket;
- hatékonyan szolgáljon olyan alapvető társadalmi célokat, mint a demokratikus jogállam működése, a környezet védelme, a polgárok egészségi állapotának és életminőségének javulása, a kulturális javak iránti igény fenntartása és az ország nemzetközi integrációjának és felelősségvállalásának erősítése;
- rugalmasan alkalmazkodjék a munkaerőpiac folyamatosan változó igényeihez és biztosítja a gazdaság versenyképességének fenntartásához szükséges, megújulni képes humán erőforrásokat;
- biztosítsa a szolidaritás és méltányosság elveinek érvényesülését, erősítse a magyar társadalom kohézióját, szociális helyzetére, nemére, származására vagy vallására való tekintet nélkül biztosítson minden gyermek és fiatal számára döntési szabadságot és lehetőségeket, és segítse elő a Magyarországon élő kisebbségek és bevándorlók asszimilációs elvárások teljesítésétől nem függő beilleszkedését,
- hatékonyan járuljon hozzá Magyarország sikeres európai integrációjához, és adaptív módon reagáljon a globális technológiai átalakulásból és a nemzetközi kapcsolatrendszerek kiszélesedéséből eredő kihívásokra.

E hosszú távú célok szükségessé teszik, hogy az oktatási rendszer:

- folyamatosan megújítsa és a társadalom igényeihez igazítsa nevelési céljait, nyitott legyen az oktatási szolgáltatások használói és az e szolgáltatások eredményességében érdekelt csoportok és helyi közösségek szempontja, érdekei iránt;
- az oktatás szereplői és intézményei számára lehetővé tegye és kikényszerítse a folyamatos tanulást, s ennek érdekében magas színvonalú fejlesztő-támogató jellegű szolgáltatásokat nyújtson az iskolák és személyzetük számára;
- intézményei számára biztosítsa a stabil és színvonalas működés körülményeit, az intézmények alkalmazottai számára pedig a biztos egzisztenciát és az előrejutás feltételeit;
- érvényesítse a szakmai elszámoltathatóság követelményeit;
- hatékonyan használja fel a rábízott forrásokat, és segítse elő, hogy érvényesüljenek benne az átláthatóság, a demokratikus döntéshozatal követelményei;
- szolgáltatásait olyan intézményeken keresztül nyújtsa, melyek élén felkészült és hatékony vezetés áll;
- szorosan működjön együtt más ellátó és szolgáltató rendszerekkel.

2.2. Középtávú célok: a fejlesztéspolitika prioritásai

A közoktatás középtávú fejlesztéspolitikája céljainak és prioritásainak meghatározását a korábban ismertetett helyzetértékelés, az itt vázolt jövőkép és az Európai Unió által elfogadott átfogó oktatáspolitikai célok mellett nagymértékben meghatározza még egy további elem: a *Nemzeti Fejlesztési Terv*. Mindezek figyelembevételével e stratégia a következő középtávú fejlesztési célokat és prioritásokat határozza meg:

- az élethossziglan tartó tanulás megalapozása a kulcskompetenciák fejlesztése révén;
- az oktatási egyenlőtlenségek mérséklése;
- az oktatás minőségének fejlesztése;
- a pedagógus szakma fejlődésének támogatása;
- az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának fejlesztése;
- az oktatás tárgyi feltételeinek javítása;
- a közoktatás költséghatékonyságának és irányításának javítása.

Ezek a célok közvetlenül kapcsolódnak mind az Európai Unió által megfogalmazott fejlesztési prioritásokhoz, mind azokhoz, amelyeket a Nemzeti Fejlesztési Terv és ennek operatív programjai rögzítenek. A közoktatás fejlesztési stratégiájának ezekhez való hozzákapcsolása azért nélkülözhetetlen, mert az elkövetkező időszakban az Európai Unió által nyújtott támogatások fogják képezni a közoktatás fejlesztésére fordítható források meghatározó hányadát, és ezek felhasználása alapvetően a Nemzeti Fejlesztési Terv keretében történik majd.

Noha az Európai Unión belül az oktatás a nemzeti kormányok hatáskörébe tartozó ügy, mellyel kapcsolatban az uniós intézmények felhatalmazása igen korlátozott, a tagországok közötti oktatási együttműködés jelenlegi szintje, valamint az oktatás felértékelődése a különböző szociális és munkaerő piaci célok megvalósításában, olyan közösségi kezdeményezéseket indított el, melyek nagy hatással vannak a nemzeti kormányok oktatáspolitikájára, s melyeket Magyarországnak is figyelembe kell vennie. A tagországok közötti oktatáspolitikai együttműködés eszköze az úgynevezett *nyitott koordinációs eljárás*, amely – anélkül, hogy az Unió hatáskörökét vonna magához – a tagországok politikáit és az általuk működtetett szolgáltató rendszereket határkövek és indikátorok megállapításával, valamint működő gyakorlatok módszereinek, működési tapasztalatainak terjesztésével közelítik egymáshoz. Az együtt

működés és koordináció mögött olyan stratégiai oktatásfejlesztési célok húzódnak meg, melyek érvényessége Magyarországon sem kétséges. Olyan célok ezek, mint:

- a. a minőség és versenyképesség erősítése;
- b. a társadalmi kohézió erősítése;
- c. az oktatási rendszernek a gazdasági és társadalmi nyitottságának biztosítása.

Mivel 2004-től kezdve az Európai Unió strukturális alapjaiból Magyarország számára hozzáférhetővé váló, az oktatás fejlesztését szolgáló támogatások és az ezekhez rendelt magyar költségvetési források felhasználása elfogadott terv szerint történik, a középtávú közoktatás fejlesztési stratégia és a Nemzeti Fejlesztési Terv Oktatási Minisztérium által tervezett részei között feltétlenül összhangot kellett biztosítani. A Nemzeti Fejlesztési Terv többféle operatív programot tartalmaz, amelyek közül az oktatásfejlesztés szempontjából a *Humán Erőforrás Fejlesztési Operatív Program* bír a legnagyobb jelentőséggel. Ennek az operatív programnak két prioritása, az *egész életen át tartó tanulás feltételeinek erősítése* és a *társadalmi kirekesztés elleni küzdelem* közvetlenül összekapcsolódnak e stratégia több középtávú fejlesztési céljával: a kulcskompetenciák megalapozása, az oktatás minőségének fejlesztése, az oktatási egyenlőtlenségek csökkentése és a pedagógus szakma megújítása. További három középtávú cél – az oktatás költséghatékonyságának javítása és irányításának korszerűsítése, az oktatási informatikai fejlesztések és az oktatás tárgyi feltételeinek javítása – a humán erőforrás fejlesztéshez kapcsolódó infrastruktúra-fejlesztéshez, valamint tartalmilag a gazdasági versenyképesség erősítését és a regionális fejlesztést szolgáló operatív programokhoz kapcsolódik.

A Nemzeti Fejlesztési Terv és a középtávú fejlesztési stratégia összehangolása a konkrét célprogramok szintjén is megtörténik. Ez egyfelől a célok és várható eredmények azonos minta szerinti párhuzamos tervezését jelenti, másfelől pedig az egyes célprogramok lebonyolításának, illetve az uniós források felhasználásának összekapcsolását. A középtávú fejlesztési stratégia természetesen számos olyan elemet is tartalmaz, melyek nem kerültek be a Nemzeti Fejlesztési Tervbe vagy csak áttételesen kapcsolódnak annak prioritásaihoz. Ezek finanszírozása döntően hazai költségvetési forrásból valósul meg.

Az alábbiakban a fentebb felsorolt középtávú fejlesztési célok részletesebb ismertetésére kerül sor. Fontos hangsúlyozni, hogy az itt megfogalmazott középtávú fejlesztési célok mindegyikéhez hozzá lehet rendelni önálló, jóval részletesebben kidolgozott stratégiai koncepciókat: bizonyos területeken (például a roma és hátrányos helyzetű tanulók integrációja, idegen nyelvek oktatása vagy a minőségfejlesztés) folynak is ilyen munkák. Szükséges tovább annak előre bocsátása, hogy Stratégia minden egyes középtávú célhoz olyan konkrét *célprogramokat* (fejlesztési projekteket) kapcsol hozzá, amelyek az adott cél teljesítésének egyik legfontosabb eszközét alkotják (ezek részletes bemutatása a Stratégia 3. fejezetében, az „egyes fejlesztési célok megvalósítását szolgáló célprogramok” alfejezetben történik). Az egyes középtávú célokhoz további *specifikus részcélok* kapcsolódnak, amelyek megfogalmazása többek között éppen ezeknek a célprogramoknak a megalapozását szolgálja.

2.2.1. Az egész életen át tartó tanulás megalapozása a kulcskompetenciák fejlesztése révén

A közoktatás egyik legfontosabb célja az élethosszig tartó tanulás megalapozása. E cél elérésének egyik legfontosabb eszköze azoknak a *kulcskompetenciáknak* a fejlesztése, amelyek az egyént alkalmassá teszik arra, hogy egész élete során szembe tudjon nézni az olyan helyzetekkel, amelyek alkalmazkodást vagy tágabb értelemben tanulást követelnek tőle. A fejlesztendő kulcskompetenciák köre természetesen messze túlmutat azokon, amelyek közvetlenül az egyéni alkalmazkodóképesség erősítését szolgálják. Ezek nélkülözhetetlenek az egyén harmonikus fejlődéséhez és ahhoz, hogy aktív módon bekapcsolódhasson a társadalom életébe.

Fontos hangsúlyozni, hogy az élethosszig tartó tanulás megalapozása a közoktatás teljes időszakában történik, beleértve ebbe a közoktatás kezdőszakaszát, sőt az iskola előtti nevelést is. A kezdőszakasz nevelési céljait oly módon szükséges újragondolni, hogy az segítse elő a kulcskompetenciák fejlesztésére orientált pedagógiai gyakorlat kialakulását. A közoktatási rendszer minden szakaszában általában előnyben kell részesíteni azokat a fejlesztéseket, amelyek mind a munkaerő-piaci, mind pedig az aktív társadalmi részvétel sikeressége szempontjából fontos kompetenciák kialakulását segítik.

A nevelési-oktatási célok újragondolása és a tanítási-tanulási gyakorlat során a különböző tanulási eredmények (tudások, ismeretek, képességek, készségek, attitűdök és aspirációk) kívánatos egyensúlyának megteremtésére kell törekedni. A nevelési-oktatási célok kijelölése során el kell érni, hogy kellő hangsúlyt kapjanak a következő kulcskompetenciák:

- *tanulási technikák*: tudatos és rutinszerű tanulási gyakorlat, változó helyzetek megkövetelte tanulási szükségletek felismerése;
- *intelligens tanulás*: a tanult anyag belső összefüggéseinek megértése, problémamegoldó képesség, az egyes tudásterületek közötti kapcsolatok felismerése;
- *alkalmazó tudás*: a tudás hozzákapcsolása személyes tapasztalatokhoz és valóságos élethelyzetekhez, a változások megértésének képessége, a különböző tudáselemek összekapcsolása, döntési képesség, tervezés, viselkedés és önkontroll, a megszerzett tudás alkalmazása változó helyzetekben;
- *eszközjellegű kompetenciák*: nyelvi, kommunikációs, matematikai, informatikai és médiahasználati kompetenciák rugalmas és rutinszerű alkalmazása;
- *szociális kompetenciák*: társadalmi viszonyrendszerek felismerésének képessége, felelősség, konfliktuskezelő képesség, kooperativitás, társadalmi tapasztalatokra való reflektálás, érzelmi intelligencia;
- *értékorientáció*: a cselekvés normavezérelt mintái, társadalmi, demokratikus és egyéni értékek, autonóm cselekvés, megbízhatóság, tolerancia, társadalmilag elfogadott viselkedés, kulturális bekapcsolódás.

A kulcskompetenciák fejlesztésének előtérbe helyezése feltételezi az iskolák és a pedagógusok módszertani kultúrájának átfogó megújítását.

Többek között ezt szolgálja:

- a nevelési-oktatási célok és az ezeket rögzítő tartalmi szabályozó dokumentumok felülvizsgálata;
- a pedagógusképzés és -továbbképzés fejlesztése;
- az iskolai szintű pedagógiai innovációk és a sikeres gyakorlatok elterjesztésének a támogatása;
- a tanulók iskolai értékelésének és általában az értékelési és mérési rendszernek a továbbfejlesztése.

A pedagógiai gyakorlat alkalmazkodása hosszú folyamat eredménye lehet, melyet az oktatáspolitikai teljes eszköztárával szükséges támogatni. Ennek megfelelően a fenti nevelési célokhoz való alkalmazkodást segítő elemeknek be kell épülniük az összes stratégiai cél megvalósítását szolgáló tervbe. A szabályozás elemeinek szükséges módosításaival és a fejlesztésekkel párhuzamosan alapvető ezen stratégiai elemek hatékony intézményi/társadalmi kommunikációja.

A fenti stratégiai cél érvényesülése érdekében a következő specifikus részcélok kitűzése indokolt:

- a nevelési-oktatási célok felülvizsgálata és módosítása;
- akkreditált oktatási programok fejlesztése;
- az idegen nyelvek tanulásának fejlesztése;
- az infokommunikációs technológia (IKT) alapú oktatás elterjesztése;
- az oktatás multikulturális tartalmának erősítése.

A nevelési-oktatási célok felülvizsgálatának legfontosabb, bár nem egyedüli eszköze központi tartalmi szabályozási dokumentumok felülvizsgálata és módosítása. A Nemzeti alaptanterv és a vizsgakövetelmények, valamint a kapcsolódó tartalmi szabályozási dokumentumok (irányelvek) módosítását összehangoltan, egymás hatását erősítő módon és az intézményi adaptáció és alkalmazhatóság, valamint a mérhetőség és elszámoltathatóság szempontjait szem előtt tartva kell végrehajtani. A Nemzeti alaptanterv felülvizsgálata során arra kell törekedni, hogy az ott megfogalmazott követelmények tükrözzék a kiemelt kulcskompetenciák fejlesztésének céljait. Ez feltételezi az egyes tantárgyak és műveltségi területek tanításában és különösen a tantárgyközi területek meghatározásában rejlő lehetőségek feltárását, a tantárgyközi kapcsolatok erősítését, és ennek fényében az egyes tantárgyak illetve műveltségi területek tanítására szánt időkeretek felülvizsgálatát. A központi szabályozási dokumentumok felülvizsgálata során kiemelt figyelmet kell szentelni a tanulói túlterhelés megszüntetésének, a képességfejlesztésre és differenciált nevelésre szánt időkeretek növelésének és a tanórán kívüli tevékenységekben rejlő lehetőségek kiaknázásának. Fokozatosan növelni kell azoknak az időkereteknek az arányát, amelyek közvetlenül az alapkészségek és kulcskompetenciák fejlesztését szolgálják, eközben gondoskodni kell a pedagógiai tevékenység szakmai háttérének kiemelt fejlesztéséről. A közoktatás pedagógiai ciklusait és ezzel összefüggésben a tanulói előrehaladás szabályozását oly módon kell alakítani, hogy az elősegítse az alapvető készségek és kompetenciák fejlesztésének az előtérbe kerülését.

A kulcskompetenciák fejlesztését célzó eszközök között szerepet kell kapniuk mind a bemeneti, mind a kimeneti szabályozó eszközöknek. Kiemelt jelentősége van az érettségi vizsgakövetelmények felülvizsgálatának, mivel ezek visszahatnak a közoktatás egész folyamatára. Ugyancsak kiemelkedő jelentősége van azoknak a visszajelzéseknek, amelyeket a közoktatás mérési és értékelési rendszere közvetít az iskolák és a pedagógusok számára. A tanulói teljesítmények mérése során olyan feladatokat kell használni, amelyek elsősorban nem a tantárgyi ismereteket, hanem az átfogó, tantárgyközi kompetenciák meglétét mérik. A központi dokumentumok és követelmények felülvizsgálata során nem szabad elfeledkezni arról, hogy a fejlesztés sikere nagymértékben függ az iskolai szintű programalkotástól és az értékelés iskolai szinten alkalmazott módszereitől. A követelményeket oly módon kell meghatározni és a tartalmi szabályozás egész eszközrendszerét úgy kell alakítani, hogy az olyan iskolai pedagógiai programok, helyi tantervek és belső értékelési rendszer megalkotásában tegye érdekeltté az egyes iskolákat, amelyek a kulcskompetenciák fejlesztésére és általában a képességfejlesztésre helyezik a hangsúlyt.

Az oktatási programok fejlesztése hivatott hidat teremteni a központi tartalmi szabályozási dokumentumok és az oktatási intézmények pedagógiai programjai, és az annak részét képező helyi tantervei között. A kulcskompetenciák fejlesztését előtérbe helyező iskolai gya

korlat elterjedésére a részletesen kidolgozott, magas szakmai színvonalú oktatási programok gazdag kínálata jelenti a legfontosabb garanciát. E kínálat megteremtése feltételezi az oktatási program fogalmának korszerű meghatározását, és a korszerű követelmények érvényesülését garantáló program-fejlesztési mechanizmusok kiépítését. (Erről lásd részletesebben az oktatás minőségével kapcsolatos stratégiai célkitűzés ismertetésénél.)

Az oktatási program olyan meghatározására van szükség, amely a tanítás tartalmának és az egyes tartalmak oktatására szánt időkereteknek a meghatározása mellett, az adott program alkalmazására vonatkozó specifikus ajánlásokat és javaslatokat is tartalmaz (pl. az ajánlott célcsoport meghatározását, az alkalmazáshoz szükséges pedagógus kompetenciák ismertetését, a javasolt pedagógiai módszerek, tanítási eszközök és értékelési eszközök bemutatását, továbbá a program bevéálására vonatkozó információkat). Mindezekben arra kell törekedni, hogy az iskolai pedagógiai programok megalkotása és felülvizsgálata során az intézményeknek lehetőségük legyen helyi prioritások érvényesítésére és az intézményenként eltérő adottságok figyelembe vételére.

Az idegen nyelvek tanulásának fejlesztése, az idegen nyelven való kommunikáció képessége a belátható jövőben éppúgy alapvető feltételévé válik az egyének munkaerő-piaci boldogulásának és a társadalmi életbe való aktív és sikeres bekapcsolódásának, mint az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának a képessége. E képességek megléte alapvetően befolyásolja a magyar munkaerő és ez által a magyar gazdaság nemzetközi versenyképességét, és ezen keresztül mind az egyének, mind a társadalom egészének boldogulását. Az IKT-hoz hasonlóan, ezen a területen is létezik olyan konkrét fejlesztési célokat megfogalmazó közös európai politika, amelyhez közösségi támogatások kapcsolódnak. Hosszabb távon el kell érni, hogy Magyarország felzárkózzon az idegen nyelveket beszélő európai országok sorába. Ennek érdekében fontos célnak kell tekinteni, hogy minden, a közoktatásból kilépő diák feltétlenül tudjon egy, lehetőleg két idegen nyelven, olyan szinten, hogy igényeinek megfelelően tudjon tovább tanulni, és munkát vállalni. Fontos célnak kell tekinteni azt is, hogy minden fiatal képes legyen megszerzett nyelvtudását fenntartani, továbbfejleszteni, és további idegen nyelveket elsajátítani.

Az IKT alapú oktatás elterjesztése nélkül nem biztosítható a kompetencia alapú oktatáshoz szükséges alapok, megfelelő eszközkészletet elsajátítása. A nyelvtudáshoz hasonlóan a belátható jövőben, sőt sok esetben már napjainkban is, a munkaerőpiacra lépés, illetve a társadalmi életbe való beintegrálódás elengedhetetlen feltétele az infokommunikációs jártasság, a digitális írástudás. Ezen kulcskompetencia nélkülözhetetlen az életem át tartó tanuláshoz az egyének szintjén, de a pedagógusok képzési, oktatási munkáját is nagymértékben segíti a személyre szabható, integratív oktatási módszert lehetővé tevő eszközkészlet.

Az oktatás multikulturális tartalmának erősítése során a legfontosabb cél egy a jelenleginél kulturális értelemben nyitottabb, befogadóbb oktatási gyakorlat megteremtése. E tekintetben nem csupán az oktatás tartalmának gazdagítása a cél, hanem az is, hogy a tantervek, a tankönyvek és a pedagógusok magatartása ne erősítse sztereotip attitűdök kialakulását.

A testkulturális nevelés fejlesztését szolgáló programokban alapvető cél az egészségtudatos magatartás, a fizikai erőnlét fejlesztését szolgáló tevékenységi formák és a testnevelés és sport iskolai helyének erősítése. Jelentősebb felmérések eredményei bizonyítják, hogy az ifjúság fizikai állapota, testi fejlettsége nem megfelelő. Ezért tartjuk fontosnak az iskola tartalmi megújításában az egészséges életmód, a szomatikus nevelés hangsúlyozottabban átértékelt szerepét. A felnőtt lakosság elrettentő egészségügyi statisztikái is arra készítenek bennünket, hogy átgondoljuk jelenlegi nevelési célrendszerünket és ezen belül a szomatikus nevelés céljait, feladatait, a munkaerő fejlesztése szempontjából a tanulók életvitele, személyiségének fejlesztése érdekében. A nevelési céloknak, a nevelési folyamat fejlesztésének a szomatikus nevelés szempontjából is döntő kérdése, hogy megtalálja a közoktatási intézményeken belül azokat a gyakorlati lehetőségeket, amelyek ma részben vagy teljes mértékben adottak, csak

szervezeti, tartalmi szempontokból nem kellően kihasználtak. Az iskolai testi és szomatikus nevelés, különösen az iskolai sport, a tanulók közötti társadalmilag meghatározott kulturális különbségek nivellálása terén jelentős szerepet kap. Ha az iskolai sport révén magas színvonalú fizikai képzésben részesülnek a fiatalok, ha bennük a biológiailag meghatározott mozgásszükséglet mozgásigénye válik, akkor – anyagi, társadalmi helyzetük különbözősége ellenére – jobb eséllyel indulhatnak a szakmaválasztás, a felsőbb szintű képzés felé.

2.2.2. Az oktatási egyenlőtlenségek mérséklése

A magyar közoktatás egyik legfontosabb, középtávon is érvényesítendő céljának kell tekinteni mind az egyes iskolák közötti drámai különbségek mérséklését, mind annak a hatásnak a csökkentését, amit az egyének társadalmi-gazdasági vagy etnikai háttere gyakorol tanulási eredményességükre. Ezek a célok sokféle, egymás hatását erősítő eszköz egyidejű alkalmazását teszik szükségessé.

Ilyenek például a következők:

- annak a gyakorlatnak a visszaszorítása, hogy a különböző tanulók már az iskolázás viszonylag korai szakaszában egymástól alapvetően eltérő célú oktatási programokat követő iskolákba kerülnek;
- a minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférési esély biztosítása és az ennek útjában álló akadályok felszámolása;
- az iskolai pedagógiai gyakorlat olyan irányú fejlesztése, amely erősíti az iskolák társadalmi hátrányok kompenzálására való képességét, a differenciált és integráló pedagógiai módszertani kultúra terjedését;
- az iskolai kudarc és a lemorzsolódás elleni küzdelem hatékony eszközeinek a kifejlesztése és elterjesztése, beleértve ebbe az eltérő ütemű előrehaladás és a felzárkóztatás intézményi lehetőségeinek a bővítését, illetve az évismétlés pedagógiai eszközként történő alkalmazásának a korlátozását;
- olyan jogi szabályozás kialakítása, amely képes visszaszorítani az oktatási rendszeren belüli elkülönítés, a hátrányos megkülönböztetés rejtettebb formáinak alkalmazását, valamint a további tanulási és életesélyeket csökkentő oktatási pályák működtetését;
- az oktatási és oktatáson kívüli (foglalkoztatási, szociálpolitikai) eszközök összekapcsolása, a rászorultság elvének figyelembe vételével az iskolai szociális ellátó rendszerek fejlesztése;
- nemzetközi és hazai források felhasználásával a hátrányok felszámolását eredményesen szolgáló új iskolai modellek kifejlesztése és elterjesztése, különös tekintettel a „második esély” iskolájára és az oktatás és a munka világa közötti átmenetet segítő új oktatási formákra.

Az itt alkalmazott eszközök két kulcsfogalma az *integráció* és a *pedagógiai felkészültség*. Az integráció elősegítése érdekében általában olyan szervezeti és iskolaszervezési megoldásokat kell támogatni, amelyek biztosítják a különböző képességű és felkészültségű tanulók együttnevelését, ugyanakkor jelentős támogatást kell az iskoláknak adni annak érdekében, hogy a pedagógusok olyan pedagógiai eszközök birtokába kerüljenek, amelyek segítségével lehetséges eredményesen nevelni és oktatni heterogén tanulói közösségeket. Így például nem csupán arra van szükség, hogy a jelenleg elkülönülten nevelt nagyszámú gyermek (roma és sajátos nevelési igényű, elsősorban az enyhe fokban értelmi fogyatékos tanulók) oktatását normál tantervű intézményekben valósítsák meg, hanem arra is, hogy Magyarország összes oktatási intézményének fel kell készülnie arra, hogy e gyermekek számára tanulási sikert biztosító oktatási szolgáltatást nyújtson.

A pedagógiai ciklusok törvényi meghatározásában, a tartalmi szabályozásban és fejlesztésben, a finanszírozási mechanizmusokhoz kapcsolódó érdekeltségi rendszerben, a helyi és területi tervezésben továbbá az infrastrukturális fejlesztésben rejlő eszközök egyidejű és kombinált alkalmazása révén fokozatosan érvényt kell szerezni annak az elvnek, hogy *az alsó középfokú oktatásban minden tanuló olyan oktatási programok alapján tanulhasson, amelyek nyitva hagyják a lehetőséget a befejezett középfokú végzettség megszerzésére. Minden tanuló számára kivétel nélkül biztosítani kell annak lehetőségét, hogy a tankötelezettség időtartama alatt megfelelő informatikai kultúrához és nyelvtudáshoz jusson, illetve az iskolarendszerekből minden tanuló a munkaerőpiacon elismertethető végzettséggel lépjen ki.* Az oktatási egyenlőtlenségek mérséklésének középtávú stratégiai célja csak abban az esetben teljesíthető, ha a közoktatás fejlesztését célzó programok és intézkedések jelentős mértékben csökkenteni tudják az iskolai kudarcokat.

Mindezek érdekében a következő részcélok kitűzése indokolt:

- az óvodáztatás kiterjesztése a hátrányos helyzetű gyermekcsoportok körében;
- a hátrányos helyzetű tanulókat nagy számban oktató szakiskolai hálózat modernizációja;
- a roma és hátrányos helyzetű gyermekek integrációja;
- az oktatásban érvényesülő hátrányos megkülönböztetés felszámolása;
- a sajátos nevelési igényű gyermekek integrációja.

A hátrányos helyzetű gyermekcsoportok körében az óvodáztatás kiterjesztése a későbbi iskolai sikerességet javítani hivatott stratégia meghatározó eleme. Ennek érdekében szükséges a helyben hozzáférhető óvodai férőhelyek biztosítása, az óvodáztatáshoz kapcsolódó szociális támogatások célzott kiterjesztése, valamint az óvodák pedagógiai felkészültségének javítása. Garantálni kell, hogy minden szociálisan hátrányos helyzetben lévő gyermek 4 éves korától kezdve kivétel nélkül költségmentesen bekapcsolódhasson az óvodai nevelésbe. Az iskola előtti nevelés tartalmi követelményeinek a meghatározása és a nevelés megszervezése során kiemelt figyelmet kell fordítani az óvodáztatás társadalmi hátránykompenzáló feladatára.

A hátrányos helyzetű tanulókat nagy számban oktató szakiskolai hálózat modernizációja nem csupán e tanulói csoportokkal kapcsolatban felvetődő cél. A szakiskolai képzés modernizálását elsősorban a modern gazdaság igényei és a gazdasági versenyképesség erősítésének követelménye teszi elodázhatatlanná. Nem tartható fenn az a jelenlegi állapot, amely a különböző szolgáltatások szempontjából nélkülözhetetlen szakemberképzést alacsony pedagógiai hozzáadott értékű, az oktatás feltételeit és minőségét tekintve egyaránt alacsony színvonalú intézményekbe számúzi. Ugyanakkor nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy a legtöbb szociálisan hátrányos helyzetű fiatal szakiskolai programokban tanul, és hogy az iskolai kudarc és a lemorzsolódás problémája ebben a képzési formában különösen súlyos. E szektor modernizációja önmagában is hozzájárulhat a hátránykompenzálás céljának a teljesüléséhez, emellett e területen kiemelt intézkedésekre van szükség a lemorzsolódás és az iskolai kudarc csökkentése érdekében. E képzési szektor eredményességének a javítását a gazdaság és az oktatás közötti együttműködés erősítésével, a korszerű pedagógiai módszerek és tartalmak elterjesztésével, az eredményes felzárkóztatáshoz szükséges intézményi keretek megteremtésével és megerősítésével, továbbá a gyakorlati képzés feltételeinek a fejlesztésével szükséges biztosítani.

A roma és hátrányos helyzetű gyermekek integrációja érdekében a jelenlegi alacsony hatékonyságú felzárkóztató programokat mérhető célokat megvalósító integrációs programokkal szükséges felváltani. Ennek nélkülözhetetlen feltétele, hogy széles körben alkalmazhatóvá váljék az integráló és differenciáló pedagógia eszköztára és szakmai kultúrája. Nem kétséges, hogy e célok megvalósítása kiterjedt támogató, fejlesztő és képző rendszer kiépítését és működtetését teszi szükségessé.

Az oktatásban érvényesülő hátrányos megkülönböztetés felszámolása két nélkülözhetetlen cél megvalósítást foglalja magában. Egyrészt szükség van a jelenlegi antidiszkriminációs szabályozásnak az Európai Unió ajánlásai alapján történő megerősítésére.

Ennek magában kell foglalnia a hátrányos megkülönböztetésnek az oktatás szereplőit eligazító értelmezését, valamint a tilalom megszegésével kapcsolatos szankciókat és eljárási szabályokat. Másrészt biztosítani kell, hogy a szabályozás új elemei érvényesüljenek a gyakorlatban. Ennek érdekében ki kell építeni a diszkriminációs eseteket feltárni hivatott jelzőrendszert, valamint képzési és konfliktuskezelési szolgáltatásokat kell biztosítani.

A sajátos nevelési igényű gyermekek integrációja során arra kell törekedni, hogy emelkedjen azoknak a fogyatékkal élő tanulóknak az aránya, akik a többség óvodáiban, általános iskoláiban és középiskoláiban tanulnak. További cél, hogy lakóhelyükön, vagy lakóhelyük közelében, családjukban élve részesüljenek képességeiknek és érdeklődésüknek megfelelő oktatásban, képzésben, mely javítja társadalmi beilleszkedésük esélyeit.

2.2.3. Az oktatás minőségének fejlesztése

Az oktatás minőségének fejlesztését célzó stratégiai célkitűzés teljesítése megkívánja egy átfogó és koherens értékelési és minőségfejlesztési politika kidolgozását. Ennek építenie kell az e területen történt hazai fejlesztések eredményeire, ugyanakkor figyelembe kell vennie az Európai Unió közoktatási minőségértékeléssel kapcsolatos ajánlásait is.¹ Ennek megfelelően olyan minőségértékelési rendszerre van szükség, amely:

- társadalmi befogadást és a nemek egyenlő esélyét szolgálja;
- hozzájárul az élethosszig tartó tanulás megalapozásához;
- biztosítja az iskolai önértékelés és külső értékelés egyensúlyát;
- támogatja az iskoláknak a változó világ követelményeihez való igazodását;
- az önértékelés céljainak és feltételeinek világos meghatározására épül;
- olyan külső értékelést alkalmaz, amely támogatja az iskolai önértékelést és az iskolák fejlődését.

A minőség biztosításának és fejlesztésének stratégiai célja olyan átfogó minőségértékelési rendszer meglétét feltételezi, amely lehetővé teszi a közoktatás rendszerszintű, helyi-települési szintű és intézményi szintű eredményességének értékelését és nyomon követését, és amely összhangban van a kitűzött nevelési és oktatási célokkal. Az átfogó minőségértékelési rendszer több, egymást erősítő elemből áll, amelyek mindegyikét fejleszteni szükséges.

Ezek az elemek a következők:

(a) a tanulói teljesítmények mérésére épülő eszközök:

- átfogó országos teljesítményértékelési programok;
- a nemzetközi teljesítményértékelési programokban való részvétel;
- az országos mérésekből iskolai szintű teljesítményadatok hozzáférhetővé tétele az érintett intézmények számára;
- az egyes tanulók nyomon követését lehetővé tevő rendszerek elterjesztése;
- a tanulói teljesítmények mérésére épülő iskolai önértékelés.

(b) Egyéb kvalitatív jellegű és indikátorok alkalmazására épülő minőségértékelési eszközök:

---

¹ European Parliament and Council Recommendation of the European Parliament and of the Council of 12 February 2001 on European cooperation in quality evaluation in school education (2001/166/EC)

- a közoktatás folyamatos nemzetközi értékelése tematikus vizsgálatok keretei között;
- átfogó iskolai önértékelés, beleértve ebbe a tanárok munkájának értékelését;
- az iskolák átfogó külső (belső önértékelésre épülő) szakértői értékelése;
- rendszerszintű és iskolai szintű adatgyűjtésre épülő információs rendszerek.

A fenti cél teljesülése érdekében a következő részcélok kitűzése indokolt:

- az országos mérési, értékelési rendszer továbbfejlesztése;
- a helyi-intézményi minőségfejlesztés rendszerének továbbfejlesztése;
- a program-fejlesztés rendszerének és a programok helyi alkalmazására vonatkozó szabályozás fejlesztése.

Az országos mérési, értékelési rendszer továbbfejlesztésének alapvető követelménye, hogy illeszkedjen a tartalmi szabályozás stratégiai szabályozó eszközeihez (NAT, állami vizsgák követelményei), vegye figyelembe a hazai és nemzetközi tapasztalatokat. Fontos elem, hogy az értékelési rendszernek lehetővé kell tennie a tanulói, a tanári, a program és az intézményi eredményesség megállapítását annak érdekében, hogy az értékelési rendszer összekapcsolhatóvá váljon a tervezéssel, a módszertani fejlesztéssel és az intézményi önértékeléssel. Ki kell alakítani, és tartósan működtetni szükséges az értékelési rendszer intézményi, szakmai hátterét, létre kell hozni, illetve tovább kell fejleszteni infrastruktúráját, amely a nemzetközi mérésekben, együttműködésekben való részvételt is megfelelő színvonalon lehetővé teszi. Szükséges egy magas szakmai színvonalon és megfelelő infrastrukturális feltételek között működő közoktatási értékelési központ létrehozása, illetve e szakmai intézmény és a közigazgatás részét alkotó OKÉV közötti munkamegosztás újragondolása. Magas szintű jogszabályban kell rögzíteni a meghatározott évfolyamokon minden tanulóra kiterjedő országos tanulói teljesítménymérések feladatát, biztosítva azt, hogy ennek eredményeit az iskolák közvetlenül felhasználhassák saját önértékelésükben. A közoktatás statisztikai és információs rendszerének a fejlesztésében figyelembe kell venni a minőségértékelési rendszer igényeit.

A helyi-intézményi minőségfejlesztés rendszerének továbbfejlesztése területén a korábban elindított országos program (Comenius 2000) erősségeire támaszkodva lehetővé kell tenni a többszintű és változatos funkciójú minőségfejlesztési szolgáltató hálózat kialakítását. Az intézményi szintű minőségirányítási és minőségfejlesztési rendszerek optimális működését garantálja a hálózatban létrejövő tartalmi és szolgáltatási kínálat összekapcsolása a helyi külső intézményértékelés és a belső önértékelés eredményeivel. A minőségfejlesztési rendszer fejlesztését ki kell terjeszteni a fenntartói minőségirányítási rendszer kidolgozására, kipróbálására és implementálására, továbbá az intézményi minőségfejlesztés és a fenntartói minőségirányítás kapcsolatának megerősítésére. Szükséges megerősíteni a helyi-intézményi minőségfejlesztés jogi hátterét is, oly módon, hogy – a helyi és intézményi szintű alkalmazások sokféleségének a biztosítása mellett – a minőségfejlesztési program megalkotása és folyamatos továbbfejlesztése valamennyi iskola és iskolafenntartó formális kötelezettsége legyen.

A helyi-intézményi minőségfejlesztés rendszerének meghatározó eleme az intézmények belső önértékelésére épülő külső értékelés rendszere. A korábbi helyzetelemzésből és az Európai Unió minőségértékelési ajánlásaiból fakadó feladatok Magyarországon – egyebek mellett – a *szakértői rendszer továbbfejlesztésével* oldhatók meg. Arra van szükség, hogy a közoktatási szakértők körében jelentős mértékben növekedjék azok száma, akik megfelelő szakmai felkészítést kaptak az intézmények átfogó (kvalitatív) értékelésére, illetve az iskolafenntartókat magas szintű jogszabály kötelezze arra, hogy a szakértői szolgáltatás igénybevételével rendszeresen (vezetői ciklusonként legalább egy alkalommal) végezzenek átfogó intézményértékelést. Biztosítani kell továbbá azt – az OKÉV ezzel kapcsolatos feladatainak pontosabb meghatározásával –, hogy az ily módon végzett intézményértékelések tapasztalatai or

szágos szinten ismertté váljanak, valamint azt, hogy amennyiben az értékelés súlyos minőségproblémákat tár fel, garantáltan sor kerüljön az ezek megoldását célzó lépésekre.

Az oktatás minőségének fejlesztésében meghatározó elemnek kell tekinteni a *programfejlesztési rendszer és a programok helyi alkalmazására vonatkozó szabályozás fejlesztését*. Ezek biztosítják azt, hogy az iskolák olyan, szakmai-pedagógiai szempontból korrekt, az érvényes szabályozásnak és szakmai követelményeknek megfelelő programokhoz jussanak, amelyek garantálják a helyi tantervek minőségét és szakszerűségét. Az akkreditációs rendszer és a helyi alkalmazás szabályozása lehetővé teszi az, hogy az iskolák szabadon választhassanak olyan kerettantervek és oktatási programok között, amelyek adaptálásával megalkothatják saját helyi tantervüket anélkül, hogy átfogó tantervfejlesztési kompetenciával rendelkeznének.

Az akkreditációs keretek kiépítése során célszerű építeni a pedagógusok továbbképzését szolgáló és a felsőoktatási programok akkreditációja során korábban megszerzett tapasztalatokra. Ki kell alakítani a programok véleményezéséhez kapcsolódó szakértői továbbképzések tartalmát és módszereit.

Fontos érdek fűződik ahhoz is, hogy az országos fejlesztések és intézményi innovációk eredményeként kialakult oktatási programok hozzáférhetővé váljanak valamennyi intézmény számára, illetve az intézmények szabályozott feltételek mellett végezhessék el ezek saját igényeiknek és feltételeiknek megfelelő adaptálását.

2.2.4. A pedagógus szakma fejlődésének támogatása

A közoktatás előtt álló kihívások megválaszolása és az itt megfogalmazott fejlesztési célok megvalósítása szükségessé teszik a tanári szakma társadalmi elismertségének jelentős mértékű növelését, a pedagógusok mesterségbeli tudásának és szakmai kompetenciáinak fejlesztését. Mindezek azt jelentik, hogy jelentősen fel kell gyorsulnia a pedagógus szakma professzionalizálódásának, ami egyszerre jelentheti a szakmával szemben támasztott követelmények növekedését és a hivatást gyakorlók jövedelmének jelentős emelkedését. A pedagógus szakma ilyen értelemben történő professzionalizálódása nélkül az eddig megfogalmazott célkitűzések egyike sem teljesíthető.

A pedagógusok jövedelmének további növelése és ezzel együtt a pedagógus munkaerő költségeinek az emelkedése várhatóan együtt jár azzal, hogy a pedagógusok foglalkoztatásával összefüggésben is felértékelődnek a gazdaságosság és az eredményesség szempontjai. A minőségi szakmai munka egyik alapvető feltétele szakmai elszámoltathatóság erősítése. Ennek érdekében bővíteni kell a differenciált bérezés és más ösztönzők alkalmazását, valamint minden oktatási intézményre ki kell terjeszteni a pedagógusok munkája értékelésének rendszerét. Annak érdekében, hogy a pedagógusok képesek legyenek megfelelni az új oktatási célok teremtette kihívásoknak, erőteljes tartalmi fejlesztésre van szükség mind az alapképzésben, mind pedig a továbbképzési kínálatban. Az oktatási intézményekben támogatni kell azon mechanizmusok kiépülését, melyek tervezhető módon azonosítják a pedagógusok továbbképzési igényeit és szükségleteit.

Mindezek érdekében három rész célkitűzése szükséges:

- a pedagógus szakma fejlesztése;
- a differenciált bérezést lehetővé tevő jövedelemhányad arányának növelése;
- az egységes pedagógusképzés létrejöttének támogatása.

A pedagógus szakma fejlesztését olyan szakmai koncepcióra kell építeni, amely figyelembe veszi a mai társadalom és gazdaság igényeit, az egész életen át tartó tanuláshoz kapcsolódó új követelményeket, továbbá mindazokat a szakmai kihívásokat, amelyekkel a mai iskolák szembesülnek. (pl. a média szocializációs hatása, a korszerű tanítási technológiák terjedése, az emberi tanulásról való tudásunk fejlődése, a tanuló társadalom növekvő heteroge

nitása, a differenciált fejlesztés kényszere, a tömeges iskolai kudarc, az iskolák közvetlen társadalmi-gazdasági környezetének, ezen belül a családi nevelésnek az átalakulása és hasonló). Ehhez kell igazítani az alapképzés, továbbképzés és a pedagógus szakvizsga követelményrendszerét, valamint az e követelmények érvényesülését támogató fejlesztéseket. Ki kell bővíteni a pedagógusok folyamatos tanulását bátorító ösztönzők és képzési kínálat rendszerét. Jelentős mértékben növelni szükséges a pedagógusok továbbképzésére és szakmai fejlesztésére szánt forrásokat, ezzel egy időben tovább kell erősíteni azokat a mechanizmusokat, amelyek garantálják ezek minőségét és szakmai relevanciáját.

A differenciált bérezést lehetővé tevő jövedelemhányad arányának növelése a 2002. évi nagyarányú bérfejlesztés után vált lehetővé. A pedagógusok alapbére – noha GDP arányosan nemzetközi összehasonlításban még mindig alacsonynak mondható – elérte azt a szintet, amikor a további bérnövelést már elsősorban a pótlékok és a differenciált bérezésre fordítható jövedelemhányad növelésével lehetséges biztosítani. Ennek ugyanakkor együtt kell járnia a pedagógiai elszámoltathatóságot lehetővé tevő külső mérési-értékelési rendszer megerősödésével és a pedagógus munka intézményi szintű értékelésének a fejlesztésével. Alapvető cél az, hogy minden egyes intézmény garantáltan hozzájusson olyan költségvetési forrásokhoz, amelyek kizárólag bérekre használhatóak fel, ugyanakkor ezek konkrét felhasználásának módja, szabályozott keretek között, az intézményi szintű menedzsment döntési hatókörébe kell, hogy tartozzon.

Az egységes pedagógusképzés megteremtése a pedagógusok kompetencia-fejlesztésének legfontosabb eszköze. A cél az, hogy a jelenlegi széttagolt, és a szakmai fejlesztés lehetőségeit drámai módon beszűkítő alapképzési szerkezet egységesebbé váljék oly módon, hogy a jövőben az alapképzésnek csupán két alapformája legyen: az egyik azoké a pedagógusoké, akik az iskola előtti nevelésben és az iskolai kezdőszakaszban tanítanak, a másik azoké, akik az alsó és felső középfokú képzési szinteken oktatnak. Az egységes pedagógusképzés megteremtése feltételezi a pedagógusképzést folytató felsőoktatási intézmények együttműködését. E szféra autonómiája kizárólag azt teszi lehetővé, hogy kísérleti programok induljanak el azoknak intézményeknek bevonásával, amelyek azonosulni tudnak e stratégia céljaival. E programoknak nemcsak szervezeti, hanem – a kompetenciafejlesztéssel, a társadalmi különbségek csökkentésével és a minőséggel kapcsolatban korábban elmondottakkal összhangban – tartalmi értelemben is a képzés megújulását kell szolgálniuk. Ennek érdekében olyan érdekeltégi rendszert kell kialakítani, mely a pedagógusképzéssel foglalkozó felsőoktatási intézményeket a kívánatos változtatások megtételére ösztönzi. Mindez szükségessé teszi a pedagógus képzési követelmények felülvizsgálatát.

2.2.5. Az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának fejlesztése

Az információs és kommunikációs technológiák (IKT) alkalmazásának fejlesztése önmagában is szerteágazó célrendszer. Egyaránt magában foglalja a munkaerő-piaci érvényesülés és az ország modernizációja szempontból egyre jobban felértékelődő új kompetenciák fejlesztését, az ehhez szükséges tárgyi és személyi feltételek megteremtését, továbbá az irányítási, fejlesztési és szolgáltatási rendszerek hatékonyságának növelését célzó informatikai fejlesztéseket. Az IKT oktatási alkalmazásának a fejlesztése kiemelt területe az Európai Unió közös oktatási politikájának: ezen a területen a közösség több konkrét fejlesztési célt fogalmazott meg tagállamai számára.²

² European Commission: E-Learning – Designing tomorrow's education. 2000

Mivel az információs és kommunikációs technológiák használata nélkül ma már elképzelhetetlen egyéni boldogulás és a társadalmi életbe való bekapcsolódás, az ehhez kapcsolódó alapvető kompetenciák elsajátítását is kivétel nélkül minden tanuló számára biztosítani kell. Ez feltételezi azt, hogy már az alsó középfokú oktatás szintjén kivétel nélkül minden iskolában adottak legyenek a modern információs és kommunikációs technológiák iskolai alkalmazásának tárgyi és személyi feltételei. E technológiák iskolai elterjedése, ezeknek a tanulási és tanítási környezetbe való szerves beépülése egyúttal a pedagógiai módszertani kultúra gazdagításának is egyik eszköze. A cél megvalósítása során súlyt kell helyezni az informatikai eszközök használatához való hozzáférés, illetve az ehhez kapcsolódó kompetenciák fejlesztése terén mutatkozó egyenlőtlenségek csökkentésére. Mindezek érdekében e technológiák alkalmazását és az alkalmazást szolgáló tartalmakhoz, továbbá e tartalmak kritikai médiatudatoságon alapuló használatához való hozzáférést biztosítani kell mind a tanulók, mind pedig a pedagógusok és az oktatási rendszer más szereplői számára. Ennek megfelelően két rész célkitűzése indokolt:

- az oktatási tartalomfejlesztés és szolgáltatás kiszélesítése;
- az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának kiszélesítése.

Az oktatási tartalomfejlesztés és szolgáltatás kiszélesítése során olyan tartalom- és módszertani fejlesztésre van szükség, mely a célcsoportok szerinti differenciált és speciálisan az iskolákra irányuló tartalomszolgáltatás kialakítását teszi lehetővé, párhuzamosan a mediális szövegértés képességeinek fejlesztésével. Ennek ki kell kiterjednie az interaktív és a multimédiás tartalmak növelésére, valamint e-learning (e-tanulás) jellegű oktatási anyagok fejlesztésére és terjesztésére is. Fontos cél továbbá a pedagógusok IKT-val kapcsolatos kompetenciáinak a fejlesztése, különös tekintettel az informatikai eszközökre alapozott pedagógiai eljárások alkalmazására.

Az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának kiszélesítése során kiemelt prioritásként szükséges kezelni a hátrányos helyzetű tanulókat nevelő és a kistélepüléseken működő iskolák számára nyújtható támogatásokat és fejlesztéseket. Kiemelkedően fontos célok továbbá:

- A pedagógusok ellátása oktatási és adminisztrációs tevékenységhez kapcsolódó informatikai eszközökkel;
- az információs és kommunikációs technológiák oktatási alkalmazását segítő elemek beépülése a pedagógusok alapképzésébe és továbbképzésébe;
- a pedagógiai szakmai és szakszolgálatok szolgáltatásainak információs eszközökkel való hozzáférhetővé tétele;
- a kutatási-fejlesztési rendszer produktumainak hozzáférhetővé tétele, valamint az oktatási információs rendszer fejlesztése.

2.2.6. Az oktatás tárgyi feltételeinek javítása

A magyar közoktatási intézmények épületeinek döntő többsége felújításra, nagy részük lényegében újjáépítésre szorul. Az iskolák többsége műszakilag rossz állapotban van, funkcionálisan nem felel meg az elvárásoknak, sok közülük számos jellemző tekintetében meg sem közelíti az érvényes egészségügyi szabványokat. Az intézmények eszköz és felszerelés állományának korszerűsítése elengedhetetlen feladat, amelynek ki kell terjednie az infokommunikációs eszközökre is. Az oktatás presztízsének helyreállítása és a nevelési célok megvalósítása érdekében jelentős központi fejlesztések, illetve a helyi fejlesztésekhez nyújtott állami hitelgaranciák biztosítása révén fokozatosan fel kell számolni az oktatási intézmények

felújításában, felszereltségében és eszközellátottságában mutatkozó több évtizedes lemaradást.

A fenti cél teljesülése érdekében a következő részcélok kitűzése indokolt:

- építés és rekonstrukció a közoktatási intézményhálózatban;
- az eszköz és felszerelésjegyzék felülvizsgálata, az eszközellátottság fejlesztése;
- a hardver- és szoftverellátás fejlesztése.

Az építés és rekonstrukció a közoktatási intézményhálózatban alapvetően a közoktatási intézmények épületállományának és a kapcsolódó szolgáltatások (kollégiumok, könyvtárak, kutatóhelyek) háttér-infrastruktúrájának a korszerűsítését jelenti. A Nemzeti Fejlesztési Tervvel összhangban a cél az, hogy létrejöjjön a 21. századi képzési elveknek megfelelő épületállomány és oktatási eszközrendszer, amely tükrözi az esélyegyenlőség és fenntartható fejlődés elveit, egyben segíti a munkaerő-piaci integrációt szolgáló oktatást és nevelést. Fontos szempont, hogy a közoktatás épületei lehetőleg magasabb műszaki színvonalat jelenítsenek meg, mint a gyermekek otthonai, ezzel biztosítva a hátrányos helyzetű fiatalok integrációját. A fejlesztés során olyan modellek kialakítása is cél, amelyek mintául szolgálhatnak az elkövetkező időszak széles körben megvalósuló rekonstrukciós programjai számára.

Az eszköz- és felszerelési jegyzék felülvizsgálata, az eszközellátottság fejlesztése tartalommal megjelölt cél teljesítésének egyik alapvető követelménye, hogy a kialakított standardok ne csak az elvárt műszaki és szakmai színvonalnak feleljenek meg, hanem az is, hogy azok valamennyi intézményben ténylegesen is rendelkezésre álljanak. A jelenlegi jegyzék részben elavult, másrészt pedig teljesíthetetlen előírásokat tartalmaz, ami nem segíti az intézmények között kialakult igen jelentős mértékű különbségek kiegyenlítését, ezáltal hozzájárul az esélyegyenlőtlenség növekedéséhez. Az új eszközjegyzéknek tehát szakmai alkalmasság, a korszerűség, a funkcionalitás, a teljesíthetőség és az egészségvédelem ötös követelményének kell megfelelnie.

A hardver- és szoftverellátás fejlesztése folyamatos cél, ami elsősorban az infokommunikációs eszközök – hardverek és szoftverek – igen gyors technológiai fejlődéséből adódik. A 90-es évek közepén kialakult relatív előnyünk a térségben ma már nem csak eltűnt, hanem elmaradássá változott. Nagy átvitelű hálózatok, szerverek fejlesztésére van szükség és feltétlenül szükséges a Sulinet végpontok számának növelése, ez nagyban elősegítheti az alapfokú nevelési-oktatási intézmények rendszerhez való kapcsolódásának meggyorsítását. Az IKT alkalmazásának elterjedését is szolgálja az a cél, hogy a növekedjen az otthonában is számítógépet alkalmazó pedagógusok száma, amihez szükséges az eszközök megvásárlásának különböző eszközökkel (adókedvezmény, hitelek stb.) történő támogatása.

2.2.7. A közoktatás költséghatékonyságának és irányításának javítása

A magyar közoktatás fejlesztését nem lehet kizárólag többlet külső erőforrások bevonására alapozni. A rendszer alacsony költséghatékonysága miatt a megfelelő személyi és tárgyi feltételek megteremtése és folyamatos fenntartása azt igényelné, hogy a nemzeti összterméknek más országoknál magasabb arányát költsük közoktatásra, ami hosszú távon nyilván irreális célkitűzés. Ezért kiemelkedően fontos középtávú stratégiai cél a közoktatás költséghatékonyságának javítása. Ez elengedhetetlenül szükségessé teszi a források elosztási, allokációs mechanizmusainak felülvizsgálatát, és ezen keresztül a finanszírozás és az oktatás eredményességének erőteljesebb összekapcsolását. A magyar közoktatás irányítása nagymértékben decentralizált, a felelősség horizontálisan és vertikálisan egyaránt megosztott, ezért a költséghatékonysággal kapcsolatos problémák megoldása egyben szükségessé teszi az oktatásirányítás rendszerének modernizációját. Az irányítási rendszer felülvizsgálatát nélkülözhetetlenné teszi a formálódó közigazgatási reform is.

A fenti cél teljesülése érdekében a következő részcélok kitűzése indokolt:

- az oktatásfinanszírozási rendszer fejlesztése;
- a helyi-területi tervezési rendszerek fejlesztése;
- a társulások, települések és intézmények közötti együttműködés támogatása és fejlesztése;
- a közoktatási információs és statisztikai rendszer fejlesztése;
- az intézményi szintű menedzsment fejlesztése.

Az oktatásfinanszírozási rendszer fejlesztése érdekében fel kell tárni a rossz költség-hatékonyság legfontosabb okait, és a hazai és nemzetközi sajátosságok figyelembe vételével konkrét javaslatokat szükséges kidolgozni. A módosítási javaslatokat széleskörű társadalmi és politikai fórumokon való megvitatást követően, az érdekegyeztetési eljárások eredményeinek maradéktalan figyelembe vételével lehet csak véglegesíteni. Az új finanszírozási eljárások csak akkor lehetnek hatékonyak, ha összhangban állnak a rendelkezésre álló források nagyságával, egyben biztosítják az alapvető pedagógiai célok érvényesülését, továbbá lehetővé teszik az elszámoltathatóság elvének érvényre jutását. Célszerű olyan modellek kialakítása, amelyek eredményességét előzetes programok sikeressége bizonyítja.

A helyi-területi tervezési rendszerek fejlesztése közvetlen összefüggésben van a költség-hatékonysági problémák megoldásával, valamint a horizontális és vertikális együttműködés javításával. Különösen fontos a helyi-területi oktatástervezés kapcsolódása egyrészt a központi oktatástervezéshez és az intézményi szintű tervezéshez, másrészt területfejlesztéshez, összhangban a Nemzeti Fejlesztési Tervben meghatározott célok elérésével, a kijelölt feladatok megvalósításához. Ennek érdekében ki kell dolgozni azokat a tervezési irányelveket, és ki kell próbálni azokat a módszereket, amelyeket a közoktatás-irányítás különböző szintjein alkalmazni tudnak. Gondoskodni kell azoknak a szakembereknek a képzéséről és továbbképzéséről, akik e tervek elkészítéséért, megvalósításáért és az eredmények értékeléséért felelősek.

A társulások, települések és intézmények közötti együttműködés támogatásának és fejlesztésének meghatározó szerepe van a költség-hatékonyság javításában. Az intézményfenntartók alacsony társulási hajlandósága jelentős mértékben hozzájárult az elaprózódott intézményhálózat kialakulásához és a hatékonysági problémák fokozódásához. Ugyanakkor a kistélepülések helyi-politikai ragaszkodását oktatási intézményeikhez érthető, és hosszabb távon is fennálló ténynek kell tekinteni. E körülmények figyelembe vételével olyan érdekeltégi környezet kialakítása, konkrét társulási formák létrehozása és a már jól működő modellek elterjesztése a cél, amelyek esetében nem sérülnek a helyi érdekek, egyúttal biztosíthatók az eredményességi és hatékonysági elvárások, valamint az irányítás szakszerűsége egyaránt.

A közoktatási információs és statisztikai rendszer fejlesztése és megbízható működése alapfeltétele a hatékony közoktatás-irányításnak, ezen belül is az oktatástervezésnek. Olyan információs és statisztikai rendszer kialakítása a cél, amely új elemekkel kiegészülve nem csak tájékoztat, hanem segíti a központi és helyi döntéshozatalt. A fejlesztés során el kell érni, hogy az adatbázisok a felhasználók (helyi döntéshozók, szülők, kutatók) számára, a nekik szükséges formában rendelkezésre álljanak, illetve hozzáférhetőek legyenek. Ki kell alakítani az eddig külön kezelt intézményi, pénzügyi, közigazgatási, tanulói adatbázisok együttkezelésének, szükséges és törvényes mértékű összekapcsolásának feltételeit és együttes használatba vételét.

Az intézményi szintű menedzsment fejlesztése során erősíteni kell a helyi szintű irányítás és az intézményi szintű menedzsment együttműködését, eredményességének növelését. Fontos meghatározni az egyes közoktatási intézmények vezetéséhez szükséges kompetenciák körét, és ehhez kapcsolódóan fejleszteni kell a vezetők kiválasztásának módszereit, képzésük és továbbképzésük tartalmát és módszereit. A minőségfejlesztéshez kapcsolódóan az intéz

ményértékelés keretében ki kell dolgozni a vezetés értékelésének és minősítésének eljárásait, módszereit és gondoskodni kell azok implementációjáról. A menedzsment fejlesztésének fontos területe a vezetéssel kapcsolatos intézményi adminisztrációhoz tartozó információs és kommunikációs technológiák fejlesztése és terjesztése, e technológiák alkalmazásának elfogadtatása a gyakorló szakemberekkel.

3. A közoktatás fejlesztési stratégia megvalósítása

3.1. A stratégia megvalósítását szolgáló eszközrendszer

A magyar oktatási rendszer egyik alapvető sajátossága, hogy a feladatmegosztáson, valamint az intézmények és fenntartók autonómiáján alapuló oktatásirányítás csupán igen korlátozott mértékben teszi lehetővé a helyi folyamatokba való közvetlen beavatkozást. Az Oktatási Minisztérium arra törekszik, hogy e rendszert tiszteletben tartva, alapvetően közvetett, a helyi szereplőket támogató, ösztönző és meggyőző eszközökkel segítse elő a kormányprogram, illetve az azon alapuló fejlesztési terveinek megvalósulását. Ennek érdekében olyan célprogramokat (kormányzati projekteket) indít el, melyek hatásukban a felsorolt céloknak megfelelő változásokat idézhetnek elő. (A projektszerű fejlesztés alkalmazását szükségessé teszi az Európai Unió strukturális alapjaiból az oktatás fejlesztésére fordítható források felhasználására való felkészülés is.) Mindezen célprogramok hatékonyságának biztosítása természetesen több ponton szükségessé teszi az oktatás szabályozásának, finanszírozásának és irányítási rendszerének korrekcióját. Ezek a változások nem vezethetnek azonban az oktatási rendszer szereplői között kialakult munkamegosztás rendszerének felbomlásához.

3.1.1. Szabályozás és finanszírozás

A közoktatásról szóló törvény módosítását követően sor kerül a közoktatás egyéb jogszabályainak felülvizsgálatára és szükség szerinti módosítására. Ennek részeként fontos szabályozási eleme a stratégiának a Nemzeti alaptanterv módosítása, a kerettantervek, a kapcsolódó oktatási programok kimunkálása, valamint a kétszintű érettségi bevezetésével együtt az érettségi követelmények, majd pedig az alapműveltségi vizsga követelményeinek kiigazítása.

A stratégia fejlesztési céljainak megvalósítása bizonyos módosításokat tesz szükségessé az oktatásfinanszírozás rendszerében. E változások érintik az alapfinanszírozás rendszerét a pályázati rendszerű program-támogatás rendszerét, valamint a programok finanszírozását szolgáló központi előirányzatok tervezését egyaránt. E változások jelentős része (például integrációs normatíva bevezetése) már a 2003. évi költségvetésben is megjelent. A finanszírozás rendszerében az egyik legfontosabb módosítás kell, hogy legyen a kistérségi fenntartói társulásokhoz rendelt különböző támogatások arányának és mennyiségének növelése. További fontos hangsúlyeltolódásra van szükség a pedagógusok bérfinanszírozásában; a következő években lényegesen nagyobbra szükséges emelni a különböző pótlékokra jutó és a differenciált bérezésre fordítandó jövedelemhányad arányát.

A költséghatékonyság javítását és a finanszírozás racionalizálását kiemelten fontos területnek tartjuk, amely valamennyi célprogram részletes kidolgozása és végrehajtása esetén is kiemelt szempont.

3.1.2. Célprogramok és intézkedési csomagok

A közoktatási rendszerben kívánatos modernizációs folyamatok támogatása érdekében az Oktatási Minisztérium 24 célprogram elindítását, illetve intézkedési csomag (a továbbiakban: program) megvalósítását tervezi. E programok mindegyike középtávú fejlesztési célokhoz kapcsolódik. Tervezésük során kiemelt figyelmet kapnak bizonyos előre meghatározott általános fejlesztési követelmények, valamint az egyes programok várható költségeinek, konkrét eredményeinek és hatásának meghatározása. Az Oktatási Minisztérium mind a programok részletes tervezésével, mind lebonyolításával háttérintézményeit és szakértői munkacsoportokat bíz meg.

3.1.3. Részletes tervezés, koordináció és irányítás

Az Oktatási Minisztérium által tervezett szerteágazó fejlesztési rendszer szükségessé teszi a különböző programok közötti stratégiai koordináció biztosítását. Ennek érdekében az Oktatási Minisztériumban vagy háttérintézményében létre kell hozni egy ezzel a munkával megbízott irányító testületet, és ki kell alakítani egy kis létszámú stratégiai Koordinációs Irodát. Ez utóbbi szervezet koordinálja majd a stratégiai tervezés folyamatát, az egyes programok tervezését, szükség esetén a tervezést szolgáló elemzéseket készített, figyelemmel kíséri a programok lebonyolítását, megrendeli a programok értékelését, valamint szakmai segítséget és információkat nyújt az oktatási rendszer más szereplői számára. Az Irányító Testület évente nyilvános jelentést készít a programok előrehaladásáról.

3.1.4. A fejlesztés tudásháttérének gazdagítása

A Stratégia által kitűzött célok megvalósulása – és általában a közoktatási rendszer alkalmazkodó képessége – nem kis részben attól függ, hogy a fejlesztési folyamat milyen információk felhasználásával történik. A tudásháttér gazdagítása szempontjából elsősorban az országos, területi és helyi döntéshozatal, valamint az oktatás szereplői között zajló konzultációs folyamat elemzői kapacitásokkal való támogatása, a központi fejlesztési programok tervezését és lebonyolítását szolgáló információk gazdagságának biztosítása, a pénzügyi tervezést szolgáló információs rendszer javítása, valamint az intézményi szintű innovációt szolgáló fejlesztések alkalmazott kutatásokkal való alátámasztottságának támogatása követel a jelenleginél lényegesen nagyobb erőfeszítéseket. Mindezek érdekében tudatos és szisztematikus befektetésekre és támogatási rendszerek működtetésére van szükség a közoktatási rendszer elemzői és tanácsadói igényeinek kielégítése és a fejlesztési programok keretében megvalósuló alkalmazott kutatások számának radikális növelése érdekében. Mindezek során hangsúly kell helyezni a közoktatás tudásháttérét biztosító rendszer „infrastruktúrájának” továbbépítésére. Olyan rendszerek fejlesztése szükséges, mint például a mérési-értékelési rendszer, a tanulói utak nyomon követésére alkalmas statisztikai és információs rendszer, a szükséges intézményi kapacitások, valamint az információkhoz való hozzáférést biztosító informatikai rendszerek.

3.1.5. Az intézményi innováció iránti fogadókészség erősítése

A stratégia fejlesztési céljai megvalósítása érdekében jelentős súlyt kell kapnia azoknak az eszközöknek, melyek az oktatási intézményekben erősítik az innováció iránti fogadókészséget és az intézmények képességét arra, hogy innovációs célú projekteket valósítsanak meg. Ennek érdekében olyan ösztönzők alkalmazására van szükség, melyek az iskolák peda

gógusainak változtatásra való hajlandóságát erősítik. Ennek érdekében szükség van az innovációs készséget fejlesztő, az erre való motiváltságot erősítő képzési programokra és az intézményi-szervezeti működés minőségének javítását szolgáló fejlesztések támogatására. Mindezek érdekében szélesebb körben kell alkalmazni a Magyarországon nagy hagyományokkal rendelkező innovációs célú, pályázati rendszerű projekt támogatást. Ez szükségessé teszi egy jelentős forrásokkal rendelkező központi fejlesztési alap létrehozását. Támogatni szükséges az innovatív intézményi programokról és az azok által létrehozott know-how-ról szóló információk terjesztését és cseréjét, valamint a horizontális tanulás és fejlesztés keretében szolgáló hálózatok kialakulását és működését. A különböző meglévő és újonnan alakuló szolgáltató rendszerek működését erőteljesen e célok szolgálatába kell állítani.

3.1.6. A stratégia nyilvánossága, az oktatás szereplőinek és a társadalmi partnereknek a bevonása

A fejlesztési stratégia megvalósítása szempontjából kiemelkedően fontos a fejlesztési célok mögött meghúzódó szándékok, illetve az azokat szolgáló lépések legteljesebb nyilvánossága. Az Oktatási Minisztérium minden lehetséges hagyományos és elektronikus kommunikációs eszközt fel fog használni ennek érdekében. A középtávú fejlesztési stratégia maga is élő dokumentumként kell, hogy működjön; elfogadása nem jelenti a stratégiai tervezés és az erről szóló szakmai diskurzus lezárulását. A fejlesztés projektszerű szervezése és monitoringja lehetőséget biztosít a folyamatos reflexiókra és korrekciókra.

A fejlesztési stratégia sikere elképzelhetetlen az oktatási rendszer különböző szereplőivel és a társadalmi partnerekkel való folyamatos konzultáció nélkül. Ennek érdekében az Oktatási Minisztérium a korábbiaknál szorosabb kapcsolatot kíván fenntartani a Köznevelési Tanácsban és az ágazati érdekegyeztető rendszerben képviselt szervezetekkel és az oktatás működésében érdekelt civil szervezetekkel. Egyúttal áttekinti a helyi és regionális egyeztetési, tervezési, döntéshozatali mechanizmusok működését és lépéseket tesz azok kiszélesítésére, stabilitásuk biztosítására.

3.1.7. A fejlesztés eredményességének mérése

A köznevelés rendelkezésére bocsátott költségvetési források felhasználásával kapcsolatos ágazati irányítási felelősség és a fejlesztési célok megvalósulásának biztosítása egyaránt szükségessé teszi, hogy az Oktatási Minisztérium a korábbiaknál sokkal nagyobb mértékben éljen a különböző célprogramok külső, független értékelésének eszközével. Ez a programok jellegétől függően lehet időközi, a programok korrekcióját szolgáló vagy a programok hatását felmérni hivatott utólagos értékelés. Mindennek érdekében az egyes programok tervezése során meg kell határozni a későbbi értékelés alapjául szolgáló eredmény-indikátorokat, szükséges továbbá az, hogy az Oktatási Minisztérium képezzen az értékelés finanszírozásához szükséges forrásokat. Mindemellett szükség van az oktatáspolitikai célok megvalósulását mérni hivatott monitor jellegű értékelési rendszernek a fenntartói és országos oktatásirányítási döntéshozatal szolgálatába való állítására. Általában, a mérési és értékelési eredmények nyilvánosságra hozatala lévén biztosítani kell, hogy azok befolyást gyakoroljanak a fejlesztés irányát megszabó döntések kialakítására.

3.1.8. Nemzetközi együttműködés

A stratégia fejlesztési céljainak megvalósítása szempontjából kiemelkedő jelentősége van a nemzetközi együttműködések során megszerzhető tapasztalatoknak. Bizonyos területeken, mint például a multikulturális oktatás, a sajátos nevelési igényű tanulók integrált oktatása, vagy bizonyos tantárgyközi műveltségi területek (például környezeti nevelés vagy társadalomismeret) oktatása terén a más országokban alkalmazott programok adaptációja a szükséges fejlesztések egyik legfontosabb módja, eszköze. Nem kevésbé fontos a közoktatási rendszerben mindeztől alulértékelt szolgáltatások (mint például a külső programértékelés) létrehozásához szükséges kapacitások megteremtésében várható nemzetközi hozzájárulás. Az oktatáspolitikára számára a célok kijelölésében, illetve azok megvalósulásának mérésében egyre növekvő szerepe van a nemzetközi összehasonlítást lehetővé tevő együttműködési hálózatnak. Lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy a magyar oktatási rendszer jellegzetességeit nemzetközi összehasonlításban feltáró információk, valamint az Európai Unió ajánlásai az oktatás szereplői körében széles körben ismertté váljanak.

3.2. Az egyes célokhoz rendelt szabályozási és fejlesztési eszközök

A stratégia fejlesztési céljainak megvalósítása két többé-kevésbé elkülönült ütemben és az eszközök két fajtájának összehangolt alkalmazásával történik. Az első szakaszban mindegyik fejlesztési célt szem előtt tartó módon az oktatás szereplőinek mozgásterét kijelölő szabályozási rendszerek módosítására kerül sor. Ennek keretében megtörtént a közoktatásról szóló törvény módosítása, a Nemzeti alaptanterv felülvizsgálata és az érettségi vizsgakövetelmények módosítása. A második szakaszban már a megváltozott nevelési-oktatási célokhoz és az új szabályozási környezethez illeszkedő módon projektszerűen tervezett és lebonyolított fejlesztési célprogramok elindítására kerül sor.

3.2.1. Szabályozási eszközök

Jogi szabályozás

A stratégia fejlesztési céljai megvalósulását szolgáló szabályozási környezet kialakítása részben a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosítása, részben pedig a módosítások végrehajtását szolgáló kormány- és miniszteri rendeletek kiadása révén történik meg. Mivel a középtávú fejlesztési stratégia célrendszere meglehetősen összetett, a szabályozási rendszer módosítása is számos ponton szükségessé válik. A szabályozásban bevezetendő változtatások főbb csomóponti kérdései a következők:

- *A változó központi tartalmi szabályozás jogi alapjainak megteremtése:*

A törvény módosítása meghosszabbítja az oktatás kezdőszakaszát, melyben a hangsúly a legfontosabb készségek fejlesztésén van. Ennek megfelelően az oktatás első négy évében általában tanítók végzik a nevelési feladatokat, akik munkájukat az ötödik és hatodik évfolyamokon is folytatják. Az oktatás tartalmának szabályozása a közoktatás teljes időszakájában egységes folyamatként történik. A kerettanterv elveszti korábbi kizárólagos szerepét, az oktatási miniszter felhasználható kerettantervek és oktatási programok kiadásával segíti a helyi tantervek fejlesztését. Átdolgozásra kerülnek a sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének és iskolai oktatásának irányelvei, és kiegészül az integrált oktatás-nevelés irányelveivel;

- *A tanulók esélyegyenlőségének erősítése:*

A törvény módosításának több eleme a tanulók terheinek csökkentését és az oktatási rendszeren belüli könnyebb előmenetelüket szolgálja. Ezek közé tartozik a tanulók folya

matos továbbhaladásának elősegítése az első négy évfolyamon, az átjárhatóság további biztosítékainak beillesztése, a szöveges értékelés erősítése, valamint a beiskolázási eljárások könnyítése. Az országos szakmai szolgáltató rendszert ki kell egészíteni a hátrányos helyzetű tanulók nevelésével, oktatásával foglalkozó szolgáltató hálózattal;

- *Tanulók és szülők jogainak érvényesítése:*
A törvénymódosítás kiterjeszti a diákönkormányzatok és az iskolaszék érdekérvényesítési lehetőségeit az intézményi döntések meghozatalában;
- *Az egyenlő bánásmód követelménye:*
A törvény a közoktatásban minden gyermeknek, tanulónak jogaként fogalmazza meg, hogy vele összehasonlítható helyzetben levő más személyekkel azonos feltételek szerint részesüljön velük azonos színvonalú ellátásban. Előírja, hogy a közoktatás szervezésében, irányításában, működtetésében, feladatainak végrehajtásában közreműködők a gyermekkel, tanulóval kapcsolatos döntéseik, intézkedéseik meghozatalakor az egyenlő bánásmód követelményét kötelesek megtartani. Az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének következményeit orvosolni kell;
- *Felsőoktatásban való továbbtanulás:*
A törvény módosítása során 2005-től bevezetésre kerülő felvételi rendszerben az egyetemi, főiskolai felvétel alapja a középiskolai érettségi lesz;
- *A közoktatás irányítása:*
A törvénynek minden önkormányzat számára kötelezővé teszi intézkedési terv elkészítését abban az esetben is, ha oktatással kapcsolatos alapfeladatait nem oktatási intézmények fenntartásával látja el. E mellett az intézményfenntartó önkormányzatok számára előírja minőségpolitikai irányelvek elkészítését, melyhez alkalmazkodnia kell az intézményi minőségfejlesztésnek.

Tartalmi szabályozás

A tartalmi szabályozás által kijelölt céloknak tükröznie kell az oktatás tartalmával és a nevelési célokkal kapcsolatos elvárások változását. A Nemzeti alaptanterv (NAT) 1995-ös elfogadása és a bevezetése óta eltelt idő alatt felhalmozott tapasztalatok, valamint a magyar oktatás eredményességéről tudósító új kutatási eredmények szükségessé tették, hogy az oktatási miniszter kezdeményezze a tantervi alapidokumentum felülvizsgálatát. A felülvizsgálat folyamata háromszintű tartalmi szabályozási rendszer keretei között valósul meg.

E szintek a következők:

- *Országos szinten megfogalmazott egységes követelmények:*
Ezek megállapítása a NAT felülvizsgálata során történt meg. A NAT a közös és általános fejlesztési követelményeket és a kulcskompetenciák fejlesztését hangsúlyozó magtanterv (*core curriculum*), mely megállapítja az egyes műveltségterületek közötti arányokat. Önálló rendeletben történik meg a kisebbségekhez tartozó és a sajátos nevelési igényű tanulók nevelése-oktatása új irányelveinek kiadása. Ugyanezen szabályozási szinthez tartozik még az állami vizsgakövetelmények (az alpműveltségi vizsga és az érettségi vizsga új követelményeinek) kiadása. A standardizált, a középfokú tanulmányokat lezáró, egyúttal a felsőoktatásba való belépést lehetővé tevő, felvételi vizsgát is kiváltó kétszintű érettségi 2005-ben történő bevezetése miatt az érettségi vizsgakövetelmények szabályozása felmenő rendszerben és két lépcsőben történik; a 2005-ben érvényes követelmények alapvetően a jelenlegi tantervi követelmények alapján, 2007-től pedig a felülvizsgált NAT alapján kerülnek megállapításra. A folyamatszabályozás (tantervek) és a kimeneti szabályozás (vizsgakövetelmények és mérés-értékelés) rendszerén belül erősíteni szükséges az utóbbi súlyát és szerepét;

- *Az országos szinten kiadott, ajánlott kerettantervek, oktatási programok és részletes vizsgakövetelmények:*

A minden oktatási intézményre kötelező kerettanterv helyébe kihirdetett, jóváhagyott kerettantervek, részletesen kidolgozott tantervi programok lépnek, melyek csekély mértékű adaptáció után helyi tantervként beépíthetők az iskolák pedagógiai programjába. A jóváhagyás követelményeit és mechanizmusát miniszteri rendeletben szükséges szabályozni;

- *Helyi tantervek:*

Az iskolákban az oktatás megszervezése a pedagógiai programok részét képező helyi tantervek alapján történik, e tekintetben nincs szükség a jelenleg érvényes szabályozás módosítására. A helyi tantervek felülvizsgálata során az intézmények alkalmazhatják az akkreditált országos programokat, adaptáció után átvehetnek más intézmények által készített tanterveket vagy a felülvizsgált NAT alapján maguk is elkészíthetik tanterveiket. A helyi tantervek elkészítésével kapcsolatos többletfeladatokat el kell ismerni a kötelező óraszám-keret részeként.

3.2.2. Az egyes fejlesztési célok megvalósítását szolgáló célprogramok

3.2.2.1. Az egész életen át tartó tanulás megalapozása a kulcskompetenciák fejlesztése révén

1. Oktatási programok fejlesztése

A NAT és az érettségi vizsgakövetelmények felülvizsgálata és bizonyos oktatásszervezési keretszabályok megváltoztatása az intézmények többségét pedagógiai programjuk és tantervük felülvizsgálatára fogja készíteni. A pedagógiai programok felülvizsgálatának és általában az intézményi pedagógiai innovációnak a támogatása szükségessé teszi a programfejlesztés stratégiai célokhoz illeszkedő újraélesztését.

Ennek érdekében:

1. 2004-től elindul a programfejlesztés intézményrendszerének átalakítása, kapacitásának bővítése, a kiemelt intézményekben folyó kapcsolódó kutatás-fejlesztés áttekintése;
2. a programfejlesztés kulcskompetenciák fejlesztését középpontba állító tartalmi követelményeinek kidolgozása;
3. a középtávú stratégia más prioritásaihoz és célprogramjaihoz kapcsolódó oktatási programok gyűjtése, áttekintése és fejlesztése;
4. az összegyűjtött programokat elérhetővé tevő programbank kialakítása.

A programok kidolgozását országos programfejlesztési központ végzi és koordinálja.

2. Idegen nyelvek tanulásának fejlesztése

Az idegen nyelvek tanulását támogató közoktatási programoknak kapcsolódniuk kell a stratégia egyéb prioritásaihoz és fejlesztési céljaihoz. Ennek megfelelően olyan fejlesztési programok elindítására van szükség, melyek a saját forrásból többlet költségeket vállalni képtelen tanulói csoportokat, illetve intézményeket segítik hozzá a hatékony nyelvtanulás lehetőségeihez. Ezt segítheti iskolai idegen nyelvi könyvtárak és az önálló nyelvtanulást segítő, nyomtatott és elektronikus tananyagokkal ellátott tanuló-központok kialakítása elsősorban olyan intézményekben, melyek nagyobb számban nevelnek hátrányos helyzetű gyermekeket. Ugyanígy, a roma és hátrányos helyzetű tanulók integrációját szolgáló programokkal

összekapcsolva támogatni szükséges az extrakurrikuláris (tanórán kívüli, de iskolai keretek között működő) és tanodai keretek között megszervezett nyelvoktatási programokat. Ösztönözni és támogatni kell a szakképző intézményekben a nyelvoktatás időkeretének bővítését és a szakmához kapcsolódó szaknyelvi ismeretek elsajátítását. A középiskolákban szakmai és anyagi támogatást kell nyújtani a kétnyelvű és az európai ismereteket idegen nyelven oktató programok számára. A pedagógusképzésben olyan támogatásokat kell hozzáférhetővé tenni, melyek lehetőséget teremtenek a tanítási gyakorlat idejének meghosszabbítására, valamint a külföldi részképzésre és tanítási gyakorlatra. A nyelvpedagógusok továbbképzésében elsősorban a mérési-értékelési kompetenciák fejlesztését szükséges támogatni.

3. Multikulturális fejlesztési program

A stratégia céljaival összhangban az Oktatási Minisztérium felújítja az 1995-ben elindult multikulturális oktatásfejlesztési programot (Párbeszéd Program). A program keretében sor kerül:

1. a más országokban sikeresen alkalmazott programok adaptációjára és hazai alkalmazásuk támogatására;
2. e célból együttműködést alakít ki az e területen aktív nemzetközi fejlesztő ügynökségekkel és non-profit szervezetekkel;
3. a működő hazai programok gyűjtésére és hozzáférhetővé tételére;
4. az ehhez kapcsolódó módszertani fejlesztésre;
5. a multikulturális fejlesztési program egyik legfontosabb eleme egy multikulturális monitor program elindítása, melynek keretében megvalósul a tantervek és tankönyvek multikulturális szempontú elemzése.

A célprogramokhoz kapcsolódó intézkedések:

- a programfejlesztés intézményi hátterének kialakítása;
- a közoktatási törvény és a kapcsolódó jogszabályok áttekintése, a programfejlesztés, valamint a multikulturalitáshoz kapcsolódó szabályozások felülvizsgálata céljából.

4. A testkulturális nevelés fejlesztése

A közoktatásról szóló törvény módosításának testnevelésre és sportra vonatkozó fejezetei előrelépést jelenthetnek a korábbi időszakhoz képest. Kialakította az iskolai testnevelés és sport feladatait, illetve az igények kielégítését az életkornak, érdeklődésnek megfelelően szervezett, kötelező-nem kötelező, választható, szabadon választható és önállóan szervezett formák kereteit. A testkulturális ismeret kifejezés többet takar, mint egyszerűen a testnevelés órák megtartása. A testkultúra alatt érthető a test felépítésének ismerete (biológiai ismeretek), az egészséges életmóddal kapcsolatos ismeretek, valamint az egészség megőrzésének egyik legfontosabb módja a rendszeres testmozgás, ami lehet sportmozgás és egyéb bármilyen jellegetű szabadidős mozgástevékenység. Fő cél, hogy a diákok az életkornak megfelelő fizikai terhelést kapják, minél több, az iskolán kívül jól használható mozgásformát ismerjenek meg, s mindezt olyan formában, ami nem veszi el kedvüket a testnevelés órától, ellenkezőleg, kedvet támasztanak bennük a rendszeres testmozgáshoz. Ehhez a módszertani kultúra fejlesztésével segíteni kell a testnevelés órák játékosságát, a testmozgás örömeit lehetővé tevő szakmai tudás növelését. Fontos a tanulók fizikai képességeinek jogszabályban előírt rendszeres méréséhez rendelkezésre álló szoftver korszerűsítése, időszakosan országos adatok elemzése, az iskolák rendelkezésre bocsátása. Szükség van a mindennapos rendszeres testmozgás megvalósításához módszertani segítségre, mind a szervezési, mind a tartalmi, szakmai kérdésekre vonatkozóan. Meg kell vizsgálni a sportiskolai rendszer újraszervezésének lehetőségeit.

A célprogramok és intézkedési csomagok tervezésekor kiemelt szempont kell, hogy legyen:

- az egyes programok fejlesztése során a követelmények meghatározásában a horizontális és vertikális összhang megtartása;
- a tanulói terhek arányos elosztása, a szükséges terülteken való csökkentése;
- a kulcskompetenciák fejlesztése során a tantervi és tantárgyi tartalmak közötti integráció előtérbe helyezése.

3.2.2.2. Az oktatási egyenlőtlenségek mérséklése

5. Az óvodáztatás kiterjesztése a hátrányos helyzetű gyermekcsoportok körében

Az óvodáztatás kiterjesztése a hátrányos helyzetű gyermekcsoportok körében csak akkor lehetséges, ha szükséges férőhelyek helyben biztosítottak, az óvodapedagógusok módszertanilag felkészültek és elkötelezettek e gyermekek nevelése terén, valamint az óvodáztatáshoz kapcsolódó szociális támogatások célzottak, azokhoz a rászorulóknak férnek hozzá és ebben érdekeltek is.

Ennek érdekében a projekt keretében:

1. fel kell mérni a szükséges óvodai kapacitásokat;
2. ki kell dolgozni az ehhez kapcsolódó óvodai és korai fejlesztési programot;
3. az oktatásfinanszírozás fejlesztéséhez kapcsolódóan ki kell dolgozni az óvodáztatáshoz kapcsolódó fenntartói és felhasználói érdekeltségi elemeket, azokat beépítve a költségvetési törvénybe;
4. helyi szinten szükséges áttekinteni az egészségügyi és oktatási szektor együttműködésének lehetőségét, ennek részeként meg kell vizsgálni:
  - 4.1. a gyermek fejlődését nyomon követő egységes adatrendszer kialakításának;
  - 4.2. alkalmazásának lehetőségét.

6. A szakiskolai hálózat modernizációja

A 2003-2006 közötti időszakban megvalósítandó fejlesztési program közvetlenül a szakiskolai képzést folytató iskolák 20-25 %-ára (mintegy 90-100 iskolára) terjed ki. A programban részt vevő intézmények kiválasztása pályázati úton történik. A kiválasztott iskolákban folyó fejlesztések tapasztalatait, a program keretében kifejlesztendő tananyagokat, módszertani segédleteket bármely más iskola számára elérhetővé kell tenni, így azok iránymutatásul szolgálhatnak a többi szakiskolának is. A fejlesztési program sikeres végrehajtásával a következő társadalmi célkitűzések érvényre jutását kell biztosítani:

1. a tanulóknak el kell sajátítaniuk az életben való eligazodáshoz, a piacképes szakmai végzettség megszerzéséhez szükséges ismereteket és készségeket a bukások számának csökkentésével, a tankötelezettség teljesítésének érvényre jutása során;
2. biztosítani kell a gazdaság munkaerőigényének kielégítését, a pályakezdő szakmunkások piacképes tudásának biztosításával, csökkentve ezzel az érintett korosztály munkanélküliségét, a munkanélküliség erkölcsileg romboló hatását;
3. a célkitűzések megvalósítása a következő fejlesztési irányokban történik:
  - 3.1. a 9-10. osztályban folyó közismereti, szakmacsoportos képzés tartalmának megújítása, színvonalának emelése, korszerű pedagógiai programok megismerése, kimunkálása, alkalmazása;
  - 3.2. a gazdasággal való együttműködés erősítése, a pályakezdő szakmunkások munkaerőpiaci értékének növelése, hatékonyabb, gyakorlatiasabb képzés biztosítása, a képzés tartalmának átalakítása;

- 3.3. szakmacsoportos moduláris programfejlesztés,
- 3.4. a szakiskolai tanárok, oktatók, valamint a gyakorlati képzésbe bekapcsolódó személyek korszerű pedagógiai, módszertani, oktatástechnikai ismereteinek növelése;
- 3.5. a hátrányos helyzetű, sajátos nevelési igényű tanulók számára speciális, felzárkóztató képzést biztosító tananyagok, programok és módszerek kifejlesztése;
- 3.6. a szakiskolák vezetőségének, és fenntartóinak a korszerű iskolafejlesztési, vezetési és a módszertani változásokkal járó feladatokra való felkészítése;
- 3.7. az intézmények fejlesztését szolgáló tárgyi eszközök biztosítása;
- 3.8. az Országos Képzési Jegyzék módosítása.

6. Roma és hátrányos helyzetű gyermekek integrációja

A program célja egy a társadalmi szempontból hátrányos helyzetűek, különösen a romák oktatási integrációját megvalósító oktatási-nevelési intézmények és velük együttműködő más szervezetek hálózatának kiépítése. A program ezzel kívánja elérni a társadalmi szempontból hátrányos helyzetűek, különösen a romák oktatási intézmények közötti, illetve intézményen belüli szegregációjának jelentős csökkentését, minőségi oktatásuk biztosításával képesség és érdeklődés szerinti sikeres továbbtanulásuk elősegítését, későbbi munkaerő piaci helyzetük megerősítését.

1. A hálózat 2003-tól – három régióban: Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Dunántúl, valamint Budapest és agglomerációjában – kb. 50 komplex integrációs program elindítását támogatja. Az ötven program mindegyike mögött intézmények (óvoda, általános iskola, középiskola, szociális területen dolgozó intézmény, a fenntartó, cigány kisebbségi önkormányzat) programszintű együttműködése áll. Az első ötven intézmény (általános iskola, kötelező partnerként óvodával) azok közül az intézmények közül kerül ki, amelyek már eddig is eredményeket tudtak felmutatni a hátrányos helyzetű diákok oktatásában-nevelésében, és vállalkoznak a további intézményfejlesztésre, többek között az „integrációs felkészítés” kiajánlott programlistáján szereplő pedagógiai elemek helyi szintű adaptációjára. Ezek az intézmények pályázati úton elnyerhető bázisintézményi státuszt kapnak;
2. 2004-től a bázisintézmények sora bővül középfokú intézményekkel, és területileg kilép a prioritást élvező régiókból. A fogyatékosok integrációjában is – a 2003. évi szakmai előkészítés után – szerepet vállal;
3. A program egy integrációs pályázati alapot kezel, melynek célja, az integrációs hálózat kialakítása, továbbá a személyi és tárgyi feltételeinek biztosítása.

8. Anti-diszkriminációs program

A program a közoktatásról szóló törvény módosítása során a szabályozása beépülő anti-diszkriminációs elemek érvényesülést kívánja aktív eszközökkel biztosítani. Ennek során az alábbi feladatok megoldására kerül sor:

1. a hátrányos megkülönböztetés eseteit feltáró monitor rendszer kiépítésére;
2. az új szabályozás alkalmazását megkönnyítő képzési programra kidolgozására;
3. előítélet csökkentő tréningekre;
4. egy kommunikációs kampány lebonyolítására;
5. A program mindezek mellett együttműködés kialakítására törekszik a civil jogvédő szervezetekkel.

9. Sajátos nevelési igényű gyermekek integrációja

A program célja, hogy az integráció során emelkedjen azoknak a fogyatékkal élő tanulóknak az aránya, akik a közoktatási intézmények többségi óvodáiban, általános iskoláiban és középiskoláiban tanulnak. További cél, hogy lakóhelyükön, vagy lakóhelyük közelében, családjukban élve részesüljenek képességeiknek és érdeklődésüknek megfelelő nevelésben, fejlesztésben, oktatásban, illetve képzésben. Ezzel a közoktatásban megalapozható a befogadó iskolahálózat, ahol bővül a sajátos nevelési igényű tanulók eredményes fejlesztését ellátó közoktatási intézmények kínálata. A nyitott intézményekben jobban érvényesíthető az esélyegyenlőség, növekednek a társadalmi beilleszkedés esélyei, ezáltal a befogadás az egész rendszert, azok elemeit, kapcsolatrendszerét, összefüggéseit tekintve a hatékony működés alapjának. Ennek érdekében:

1. a gyógypedagógiai intézmények és az integrációt vállaló, befogadó intézmények között együttműködések kiépítése szükséges, ahol a gyógypedagógiai intézmények szakemberei segítik a befogadó intézményeket az integrációs programjaik kialakításában, szervezik, támogatják és/vagy ellátják a speciális feladatokat, a szükséges kiegészítő szolgáltatásokat és a szupervíziót;
2. erre építve, és ezt a munkát támogatva meg kell alapozni és ki kell alakítani egy segítő, szolgáltató hálózatot, valamint a gyermekek nyomon követését szolgáló információs rendszert, amely további támogatást nyújt a különleges gondozási igények, speciális szükségletek kielégítésére;
3. a befogadó intézmények pedagógusait továbbképzések keretében szükséges megismertetni az integrációra felkészítő akkreditált programokkal;
4. fontos, hogy a már sikeresen működő integrációs programokra támaszkodva integrációra felkészítő, gyakorlatorientált képzési programokat dolgozzanak ki az erre vállalkozó szakemberek, intézményi közösségek;
5. a képzési programok fejlesztését ki kell egészíteni tartalom-és eszközfejlesztéssel, illetve a szükséges tárgyi feltételek biztosításával.

A célprogramokhoz kapcsolódó intézkedések

- a jogi szabályozás átvizsgálása és szükség szerinti módosítása;
- a szükséges intézmény és szolgáltató hálózat kialakítása;
- az óvodáztatással kapcsolatos statisztikai adatgyűjtés és feldolgozás rendszerének kialakítása és működtetése;
- folyamatos adat- és információgyűjtés az intézményi programokról.

A célprogramok és intézkedési csomagok tervezésekor kiemelt szempont kell, hogy legyen:

- a különböző intézményfokokozatok és típusok közötti átmenetek, valamint az oktatásból a munkaerőpiacra történő átmenet előtérbe helyezése, illetve támogatása;
- az antidiszkriminációs szabályozás és monitorozási eljárások kialakítása és érvényesítése;
- a szociális támogatások rendszerének áttekintése és annak elemzése, hogy azok mennyire illeszkednek a célprogramokban meghatározott célkitűzésekhez.

3.2.2.3. Az oktatás minőségének fejlesztése

10. A mérési értékelési rendszer továbbfejlesztése

A mérési, értékelési rendszer továbbfejlesztése projekt eredményeképpen, a külső és belső mérések, értékelések (intézmény, program, tanári, tanulói) tartalmi, a mérések, értékelések végrehajtásának rendszere az oktatás eredményességének javítása érdekében a Nat-ra, az állami vizsgák követelményeire és a teljes körű intézményértékelés követelményeire építve készül el. A mérési, értékelési tartalmak kialakítása során támaszkodva az elméleti, kutatási, gyakorlati tapasztalatokra, amelyek nemzetközi – PISA – és a hazai központi mérések eredményeképpen létrejöttek az alábbi feladatok megoldása szükséges:

1. egységes mérési, értékelési rendszer kialakítása, amely megfelelő támogató környezettel megteremti az intézményi és fenntartói ágazati szintű keresletet a mérések értékelések elvégzéséhez.

A mérési, értékelési rendszernek magában kell foglalnia:

- (1.1) az oktatásban megjelenő esélyegyenlőtlenségek mérséklése érdekében a közoktatásban előálló szelektációs mechanizmusok jelzőrendszerének működtetéséhez szükséges eszközöket;
  - (1.2) a mérési, értékelési rendszernek meg kell teremtenie a lehetőségét a teljesítmény alapú intézmény-, illetve programfinanszírozásnak;
  - (1.3) a pedagógusok differenciált bérezésének;
  - (1.4) lehetőséget kell adnia, állami, fenntartói szakmai támogatásra, direkt intézmény vagy programfejlesztésre, illetve adaptációra;
2. A mérések, értékelések végrehajtásában közreműködő szolgáltató és ellenőrző szervezetek szolgáltatói és hatósági szerepkörének és feladatainak megfelelő szinteken történő szétválasztása:
    - (2.1) garantálja a belső értékelésekre irányuló intézményi szintű kereslet megjelenését;
    - (2.2) egyúttal ösztönzi az intézményfenntartókat a belső mérésekre építő külső mérések rendszerszerű megvalósítására;
  3. A mérési, értékelési rendszer az oktatás eredményességének fejlesztése érdekében a hazai és nemzetközi méréseket beépíti az oktatás ágazat elemzési és döntéshozó rendszerébe, különböző szinteken, támogatva a dinamikus és változásokra nyitott intézményirányítást;
  4. Ki kell alakítani, és tartósan működtetni szükséges a mérési, értékelési rendszer intézményi és szakmai hátterét.

11. A helyi-intézményi minőségfejlesztési rendszer továbbfejlesztése

A program célja, hogy elősegítse a közoktatás rendszerében a többszintű és funkciójában változatos minőségfejlesztési tevékenységek kínálatát szolgáltatással együtt megjelenítő:

1. Minőségfejlesztési szolgáltató hálózat kialakulását. A hálózat és a hálózatban létrejövő tartalmi és szolgáltatási kínálat, valamint a kínálat eléréséhez szükséges intézményi társulási gyakorlat garantálja a majdani közoktatás-fejlesztési normatíva hatékony felhasználását;
2. Ennek érdekében szükséges hazai és nemzetközi tapasztalatok együttes beépítése, amely biztosítja egy korszerű, intézmények önfejlesztő önértékelő tevékenységére építő intézményfejlesztő rendszer létrejöttét;
3. A minőségfejlesztés kiemelt feladata az oktatási esélyegyenlőtlenségek mérséklése érdekében az etnikai alapú, és/vagy a korszerűtlen pedagógiai gyakorlatból eredő diszkriminációs mechanizmusokkal és gyakorlattal szembeni integrációs gyakorlatok programkínálatának megjelenítése;

4. Fontos, hogy a minőségfejlesztési szolgáltató hálózat a megkezdett minőségfejlesztési program tapasztalataira támaszkodva, innovációs keresletet generáljon a rendszer egészében és intézményi szinten, amely alapot jelent a folyamatos fejlesztéshez, és a többszintű díjrendszeren keresztül a kiválóság eléréséhez;
5. A kiválóság rendszerbe emelése a közoktatási intézmény hálózatban megerősíti és kiszélesíti az intézményi önértékelési gyakorlatot.

12. Program-fejlesztési és támogatási rendszer kialakítása

A közoktatás hatékonyságának és eredményességének javítása érdekében szükségessé válik az intézményi gyakorlatból, fejlesztő központokból, kutató helyekről érkező program-szintű illetve különböző kisebb területeket megújító innovációk hozzáférhetőségét és adaptációját segítő rendszerszintű támogatási program kialakítása. Fontos cél, hogy program és más szintű innovációk ne melléktermékként jelenjenek meg a közoktatásban, hanem e tevékenység egy határozott támogatási rendszeren keresztül a közoktatás fő céljai közé emelődjön. Ennek érdekében az alábbi feladatok megoldása szükséges:

- (1) ki kell alakítani az intézményi programbankot;
- (2) a programbank állományát hozzáférhetővé kell tenni a közoktatás valamennyi szereplője számára;
- (3) az eddig tapasztalatok felhasználásával, ki kell alakítani a programok szakmai minősítésének eljárásrendjét;
- (4) az ehhez hozzákapcsolódó szakértői kompetenciák fejlesztését;
- (5) Ki kell dolgozni a programok fejlesztőinek érdekeltségi rendszerét;
- (6) a felhasználók által igénybe vehető szolgáltatásokat;
- (7) a program során ki kell dolgozni a programfejlesztéssel és adaptációval foglalkozó közoktatási intézmények kiemelt, pályázati típusú finanszírozásának koncepcióját és eljárásrendjét.

A célprogramokhoz kapcsolódó intézkedések

- az országos értékelési rendszer intézményi hátterének kialakítása;
- a nemzetközi mérési programokba való bekapcsolódáshoz szükséges szakmai szervezetek létrehozása;
- a programok minősítéséhez szükséges jogi szabályozás áttekintése, illetve kialakítása;
- a Comenius 2000 közoktatási minőségfejlesztési program kísérleti szakaszának lezárásához kapcsolódó értékelés elvégzése és nyilvánosságra hozatala.

A célprogramok és intézkedési csomagok tervezésekor kiemelt szempont kell, hogy legyen:

- összhang a hazai és nemzetközi fejlesztések között;
- az értékelés a minőségfejlesztés, valamint az oktatástervezés tartalmi összekapcsolódása.

3.2.2.4. A pedagógus szakma rangjának helyreállítása, a pedagógusok szakmai fejlődésének támogatása

13. A pedagógus szakma fejlesztése

A pedagógus szakma fejlesztése során az alábbi két rendszer állapotának és problémáinak feltérképezése, a rendszerek működését szabályozó feltételek és ezek egymásra is ható ele

meinek újragondolása alapján egy erről szóló nemzeti fejlesztési koncepció és cselekvési terv kidolgozása szükséges:

- pedagógusok alkalmazásával, szakmai és mentálhigiénés állapotával, és körülményeivel, illetve szakmai életútjával, karrierlehetőségeivel kapcsolatos rendszer megismerése és fejlesztése;
- a pedagógusképzési rendszernek a közoktatási törvényben meghatározott pedagógustovábbképzési rendszerrel – benne a tanfolyami és felsőoktatásban fél évtizede létrejött, a közoktatási intézmények speciális (iskolavezetés, értékelés, tantervfejlesztés stb.) feladatainak ellátásához szakképzettséget nyújtó szakirányú továbbképzési szakok rendszerével is – összhangot teremtő fejlesztése.

A pedagógusi élet- és munkakörülmények (a tényleges oktatási-nevelési feladatok, az előmenetel és a pedagógusok személyisége), illetve a képzési és továbbképzési rendszer elemeit együttesen érintő fejlesztési célok, prioritások:

1. A pedagógusképzésben a gyakorlati képzés erősítése, a pedagógusi szakképzettséget meghatározó dokumentumokban a gyakorlati felkészítést megalapozó ismeretek és az iskolai intézményi gyakorlat tartalmának, módszereinek újra fogalmazása. A szakmai elméleti felkészítéssel párhuzamos gyakorlati képzés tárgyi, pénzügyi, személyi feltételeinek biztosítása, illetve fejlesztése a pedagógusképző intézményekben és a gyakorlati képzésben résztvevő közoktatási intézményekben;
2. A pedagógusképző felsőoktatási intézmények és közoktatási/szakképző intézmények együttműködésében olyan műhelyek kialakítása, amelyek a képzés, továbbképzés és az óvodai, iskolai nevelés-oktatás tartalmának, módszereinek közös fejlesztését szolgálják;
3. A pedagógus szakmához kötött pályaalkalmassági előrelépések, személyiségjellemzők, a képzésben a pályaorientációs mutatók és pálya-tanácsadási szolgáltatások, illetve a pedagógusok szakmai kompetenciáit, helytállását, előmenetelét és minőségét meghatározó követelmény-, illetve támogató szolgáltatási rendszer kidolgozása és bevezetése minden olyan intézményben, ahol pedagógusokat foglalkoztatnak, vagy pedagógusképzéssel foglalkoznak;
4. Az élethosszig tartó tanulás preferálása a pedagóguspálya teljes hosszában, különösen a szakmódszertan, az informatika és az idegen nyelvek magas szintű ismeretének elsajátítása, szinten tartása, növelése a folyamatos, rendszeres tanulással.

14. Az egységes pedagógusképzés megteremtése

A pedagógusképzés és -továbbképzés egységes, egymással összefüggő, egymásra épülő, egymással átjárható szerkezetének és tartalmának kialakítása érdekében több oktatáspolitikai, oktatásirányítási és szakmai feladat megtervezése és végrehajtása szükséges.

1. Az oktatáspolitikai és az oktatásirányítási „megrendelésnek” a közoktatás fejlesztéséhez és a felsőoktatás sajátos feltételeihez is igazodó megfogalmazása az egységes pedagógusképzési és -továbbképzési rendszerre, illetve a fejlesztés oktatásirányítási „menedzselésére” vonatkozóan is;
2. A pedagógusképzés és -továbbképzés egységes rendszerré szervezésére irányuló koncepciójának elméleti és gyakorlati kidolgozása, szakmai és társadalmi vitája;
3. A képzési curriculumok, tananyagok, tankönyvek fejlesztése és elterjesztése a pedagógusképzést folytató intézmények oktatóinak szakmai együttműködésének igénybevételével, kutatásainak támogatásával;

4. A pedagógusképzéshez és –továbbképzéshez kapcsolódó alkalmazott kutatások feltételeinek javítása;
5. A kutatási eredmények és a szakmai tapasztalatok, szakterületi javaslatok alapján a pedagógusképzési és –továbbképzési rendszer egységét megteremtő oktatáspolitikai döntések meghozatala, jogi szabályozása, szakmai, tárgyi feltételek megteremtéséhez igazodó intézkedések meghozatala és végrehajtása.

A célprogramokhoz kapcsolódó intézkedések

- a pedagógusok munkakörülményeiről, szakmai kompetenciáiról, képzési-továbbképzési elvárásairól és szakmai előmeneteléről szóló kutatások indítása, illetve az eddigi kutatások eredményeinek áttekintése a megbecsültség, a szakmai életútfejlesztés, illetve a képzésfejlesztés oktatáspolitikai intézkedéseinek megalapozására;
- a közoktatási törvény, azon belül kiemelten a képesítési előírások és egyéb a közoktatás területén a foglalkoztatást meghatározó jogszabályok áttekintése és összevetése a pedagógusképzést és –továbbképzést szabályozó jogszabályokkal;
- a jelenlegi pedagógusképzés és szakirányú továbbképzés szerkezeti és tartalmi jellemzőinek összegyűjtése, összevetése a közoktatás tartalmi modernizációs szükségleteivel;
- a felsőoktatási törvény, valamint a pedagógusképzéssel és –továbbképzéssel foglalkozó jogszabályok felülvizsgálata és a pedagógusképzés intézményi innovációit elősegítő és a fejlesztési intézkedések költségvetési lehetőségeihez igazodó tervezése.

A célprogramok és intézkedési csomagok tervezésekor kiemelt szempont kell, hogy legyen:

- a pedagógusok szakmai, társadalmi megbecsültségének, szakmai rangjának növelése;
- a képesítési struktúra és a képesítési követelmények, valamint az alkalmazási és előmeneteli előírások harmonizálása az oktatási-nevelési szükségletekkel, tartalmakkal és módszerekkel, valamint a tartalmi szabályozás szakaszaival;
- A pedagógusképzés európai dimenziójának erősítése;
- A pedagógusképzés fejlesztését célzó intézkedések megvalósíthatósága.

3.2.2.5. Az infokommunikációs technológiák alkalmazása, a médianevelés

15. Az oktatási tartalomfejlesztés és szolgáltatás kiszélesítése

A program célja olyan tartalom- és módszertani fejlesztés megvalósítása, mely:

1. a célcsoportok szerinti differenciált és speciálisan az iskolákra irányuló tartalomszolgáltatás kialakítását teszi lehetővé;
2. ennek ki kell terjednie az interaktív és a multimédiás tartalmak növelésére, a mediális szövegértés valamint e-learning oktatási anyagok fejlesztésére és terjesztésére is;
3. kiemelt terület a tankönyvek digitalizációja, a tartós tankönyvek, valamint a kompetencia alapú oktatás elveihez igazodó, interaktív, elektronikus formában tárolt, multimédiás tartalmakkal kiegészített tankönyvek elterjesztése;
4. fontos elem a pedagógusok informatikai és médiaismereti tájékozottságának növelése, különösen az informatikai eszközök alkalmazására épülő pedagógiai eljárások fejlesztése;
5. kiemelten fontos feladat a távoktatás fejlesztése, amely az iskolarendszerű képzésen kívül a felnőttképzésben is alkalmazható programok kifejlesztést is jelenti;

6. e fejlesztéshez kapcsolódóan célszerű kialakítani az elektronikus tananyagok folyamatos monitorozását;
7. interneten keresztül történő szolgáltatását, amely szükségessé teszi egy erre alkalmas portál kialakítását és üzemeltetését is.

16. Az információs és kommunikációs technológiák alkalmazásának kiszélesítése

A program célja az iskolák, ezen belül is kiemelten a hátrányos helyzetű kistéleplési iskolák szakmai és módszertani segítése az új információs és kommunikációs technológia fogadására, az információs társadalomban való aktív részvételre felkészítő, tanulói kreativitást fejlesztő programok kidolgozására és a napi oktató munkába történő beépítésére. A pedagógusok jelentős részének szakmai és módszertani eszköztárából hiányzik az információs és kommunikációs technológiai eszközök és a digitális tananyagok, segédanyagok használata, ezért az információs és kommunikációs technológiára épülő oktatásban különösen fontos:

1. a pedagógusok képzése, továbbképzése;
2. a jó példák és figyelemre méltó eredmények széleskörűen ismertek és hozzáférhetőek legyenek;
3. jelenleg nem áll a tanárok rendelkezésére megfelelő mennyiségű és minőségű oktatási anyag, ezért korszerű és naprakész digitális tananyagokat kell készíteni, kifejezetten iskolai felhasználásra (a különböző műveltségterületek tananyaghoz illesztetten), lehetővé téve, hogy színvonalas oktatási módszerek és segédanyagok szülessenek;
4. az IKT alapú oktatás napi szinten felhasználható legyen a közismereti tárgyak oktatásában is;
5. az iskolai könyvtárakat alkalmassá kell tenni az intézményeken belüli tartalomszolgáltatásra és tanulási forrásközpont szerep betöltésére.

A fejlesztések során fontos szempontnak kell tekinteni, hogy az elkészült módszertani segédanyagok járuljanak hozzá ahhoz, hogy a pedagógusok egyre nagyobb számban váljanak képessé saját ötleteik megvalósítására, saját oktatóanyagaik létrehozására.

17. A kritikai médiatudatosság fejlesztése a Nemzeti Médianevelési Stratégiai Terv szerint

Mivel a média kulcsszerepet játszik kulturális identitásunk létrejötté folyamatában, szocializációs hatása alapvetően befolyásolja a tanulók egyéni képességeit, tudását, beállítódását és attitűdjeit, az oktatási miniszter kezdeményezte a Nemzeti Médianevelési Stratégiai Terv kidolgozását. A program célja az Európai audiovizuális politika EU dokumentumaival összhangban segíteni az intézményes oktatás keretében tanítók és tanulók szelektív, kritikus és interaktív médiahasználatának, vagyis kritikai médiatudatosságának fejlesztését – kapcsolódva a szövegértés és az elektronikus írástudás fejlesztéséhez. A Nemzeti Médianevelési Stratégiai Terv meghatározó részterülete a mozgókép és médiaismeret műveltségterület illetve tárgy kötelező oktatásban történő színvonalas bevezetése, annak a tanárképzéssel való összehangolása.

1. A Terv szervezeti és finanszírozási súlypontját az iskolarendszerű médianevelést, médiaoktatást közvetlenül szolgáló programok képezik:
  - az eszközfejlesztési és taneszközfejlesztési programok;
  - a diákokat közvetlenül elérő, tanórán kívüli tevékenységekre, fejlesztésre szolgáló lehetőségek;
  - a tanárokat célzó képzési, továbbképzési és tantervfejlesztési programok;
  - az oktatás számára releváns kutatási-tudományos tevékenység, a médianeveléssel kapcsolatos további szükséges oktatáspolitikai lépések napirendjének meghatározása;

2. A Terv pályázati és más finanszírozási módok révén fontos szerepet szán a médianevelés családi, társadalmi háttérét erősítő programoknak, mint jellemzően tanórán illetve esetenként az iskola intézményén kívüli tevékenységeknek;
3. A Terv a médiatudatosság nyilvános megjelenését kívánja támogatni a nyilvánosság működését, az állampolgári és gyerekjogok mediális vonatkozásait érintő programokkal.

A célprogramokhoz kapcsolódó intézkedések:

- a jelenlegi tartalomszolgáltatás jellemzőinek átfogó elemzése, erősségeinek és gyengeségeinek feltárása;
- a távoktatás alkalmazhatóságának vizsgálata a felnőttoktatás keretében;
- a Nemzeti Médianevelési Stratégiai Terv programkoordinációja.

A célprogramok és intézkedési csomagok tervezésekor kiemelt szempont kell, hogy legyen:

- a közoktatás teljes rendszerében való alkalmazhatóság;
- a tartalmi szabályozó eszközökkel való összhang biztosítása.

3.2.2.6. Az oktatás tárgyi feltételeinek javítása

18. Építés és rekonstrukció a közoktatási intézményhálózatban

Tervezett intézkedés célja a közoktatási intézmények épületállományának és a kapcsolódó szolgáltatások (kollégiumok, könyvtárak, kutatóhelyek) háttér-infrastruktúrájának korszerűsítése. A hatékony oktatási technikák és módszerek alkalmazásának, a megfelelő szintű készség- és képesség-fejlesztés feltételeinek biztosítása számottevő intézményi infrastrukturális beruházást tesz szükségessé. Külön figyelmet kell fordítani a kistelepülések, az alacsony lakosságszámú és hátrányos helyzetű térségek oktatási infrastrukturális ellátottságának javítására. A közoktatási épületek többségének jelenlegi állapota nem tükrözi a megváltozott társadalmi és környezeti viszonyokat. Az épületek műszaki színvonala és komfortja alacsony, a biztonságos és kényelmes használatot nem szolgálják, vagy nem használhatók akadálymentesen.

Ezért feltétlenül szükséges, hogy:

1. létrejöjjön a 21. századi nevelési, oktatási és képzési elveknek megfelelő épületállomány,
2. oktatási eszközrendszer;
3. az új technológiák fogadására alkalmas infrastrukturális háttér;
4. A kollégium kiemelt társadalompolitikai szerepe miatt sajátos támogatást nyújt a sikeres társadalmi beilleszkedéshez. Ezeket a funkciókat a zömében regionális szerepet betöltő kollégiumok nem tudják teljesíteni, ha zsúfoltak, elhanyagoltak, rossz műszaki és elhelyezési-lakhatási feltételek között működnek. Ezért szükséges a meglévő közoktatási kollégiumok korszerűsítése, aminek eredményeként a társadalmi-gazdasági környezet változásaira hatékonyan reagálni képes, önmagát állandóan fejleszteni tudó kollégiumi modell jön létre;
5. Az iskolák fenntartói közötti fokozott együttműködés hozzájárulhat az iskolák költségvetésének karbantartásához és működtetéséhez, elősegítve a gyermekek jobb minőségű oktatáshoz való hozzájutását és biztosítva a program sikereinek fenntarthatóságát;
6. A projekt megvalósításához olyan jelentős méretű építési tevékenység szükséges, amely szakmailag, műszakilag támogatja azt, hogy az intézményi terek alkalmassá váljanak az információs és kommunikációs technológia (IKT) befogadására, s amely megfelel a projekt nevelési-oktatási céljainak és összhangban van a hatályos építésügyi jogszabályokkal.

19. Az eszköz- és felszerelési jegyzék felülvizsgálata, az eszköz-ellátottság fejlesztése

A nevelési-oktatási intézmények eszközökkel és felszerelésekkel való ellátása ma rendkívül egyenetlen képet mutat, igen nagy különbségek tapasztalhatók. Az egyenlőtlenség egyrészt településtípusokhoz köthető (városi, illetve községi intézmények), másrészt képzési szinthez és intézménytípushoz is kapcsolódik. A legrosszabb helyzetben a községi óvodák és általános iskolák vannak, míg a legjobb helyzetben – nem utolsó sorban a Szakképzési Alapnak köszönhetően – a szakközépiskolák, illetve a szakképzést is folytató városi gimnáziumok. A jelenleg hatályos eszköz- és felszerelési jegyzékben foglaltaknak csak igen kevés intézmény képes megfelelni mennyiségi értelemben is, a minőség tekintetében azonban talán még nagyobb a lemaradás.

Ezért szükséges:

1. az eszköz- és felszerelési jegyzék tartalmi átvizsgálása és módosítása is szükség abból a szempontból, hogy a kötelezően előírtak mennyire felelnek meg a szakmai alkalmasság, a korszerűség, a funkcionalitás, a teljesíthetőség és az egészségvédelem ötös követelményének;
2. fel kell mérni az új eszközjegyzékben foglaltak költségvetési következményeit;
3. ki kell dolgozni a megvalósítás pontos ütemtervét.

20. A hardver- és szoftverellátás fejlesztése

Az oktatási épületek felújítása, rekonstrukciója, bővítése érdekében kialakítandó fejlesztés keretében célszerű gondoskodni az intézmények, a pedagógusok és az irányítók hardver és szoftver ellátásáról. A projekt keretében szükséges gondoskodni:

1. a strukturált kábelezés teljes kiépítéséről, a vezeték nélküli megoldások alkalmazásáról;
2. a meglévő hálózat bővítéséről, teljes cseréjéről;
3. a komplex gyengeáramú rendszerek kialakításáról, az infrastruktúra védelméről;
4. az aktív eszközök telepítéséről, szerver, multimédia-munkaállomások, a pedagógiai munkát segítő speciális eszközök, a fejlesztések kivitelezéséhez szükségesek alkalmazások, szoftverek, eszközök beszerzéséről;
5. a közismereti tárgyak oktatásához szükséges számú és minőségű munkaállomást és alkalmazói szoftvereket tartalmazó hálózat kiépítéséről;
6. A pedagógusok ellátása oktatási és adminisztrációs tevékenységhez kapcsolódó informatikai eszközökkel;
7. az e-tanulási tananyagok és egyéb, az oktatást segítő elektronikus szótárak, lexikonok felhasználási jogának és adathordozójának beszerzéséről.

A célprogramokhoz kapcsolódó intézkedések

- a jelenleg hatályos szabályozások és standardok átvizsgálása,
- közoktatási épületkataszter elkészítése.

A célprogramok és intézkedési csomagok tervezésekor kiemelt szempont kell, hogy legyen:

- a szakmai alkalmasság, a korszerűség, a funkcionalitás, a teljesíthetőség és az egészségvédelemnek való megfelelés.

3.2.2.7. A közoktatás költséghatékonyságának és a közoktatás-irányítás eredményességének javítása

20. Az oktatásfinanszírozási rendszer fejlesztése

A magyar közoktatást, a régió több más országához hasonlóan, komoly költséghatékonysági problémák jellemzik. Ennek egyik meghatározó mutatója az, hogy a magyar oktatási rendszer a pedagógusoknak az egy főre jutó nemzeti össztermék jóval alacsonyabb hányadát tudja bérekben biztosítani, mint más olyan országok, amelyek a nemzeti össztermékük hasonló hányadát fordítják oktatásra.

Ennek a projektnek az a célja, hogy:

1. meglévő nemzetközi összehasonlító és hazai adatok alapján komplex módon tárja fel a rossz költséghatékonyság különböző okait;
2. konkrét javaslatokat tegyen a költséghatékonyságot javító állami intézkedésekre, szabályozási megoldásokra és egyéb szakpolitikai eszközök alkalmazására;
3. feltárja ezen intézkedések szakmai és társadalmi-politikai megvalósíthatóságát;
4. a közoktatás költséghatékonyságáról és a költséghatékonyság javítását célzó lehetséges politikai megoldásokról szakmai-társadalmi fórumokat szervezzen, elősegítve ennek a problémának a tudatosodását és az ezzel kapcsolatban szükséges intézkedések társadalmi elfogadtatását;
5. néhány helyen a költséghatékonyság javítását célzó konkrét (iskolaszervezési, pedagógus-foglalkoztatási, stb.) helyi modellprogramot valósítson meg.

22. A helyi-területi tervezési rendszerek fejlesztése

A költséghatékonysági problémák kezelésében meghatározó szerepe van a helyi és területi közoktatás-tervezésnek. A közoktatási törvény az oktatási miniszter feladatákként határozza meg a helyi és területi tervezés szakmai támogatását. E projekt célja a helyi és területi tervezés fejlesztése, különös tekintettel a költséghatékonyság javítására, valamint a közoktatási tervezés és a területfejlesztés közötti kapcsolatok erősítése.

Ennek érdekében a projekt a következő feladatokat tartalmazza:

1. a helyi és területi (megyei) közoktatás-fejlesztési tervek elemzése a költséghatékonyság és a területfejlesztéssel való kapcsolat szempontból;
2. a helyi és területi (megyei) közoktatás-fejlesztési tervezést megalapozó országos irányelvek és támogató szakmai anyagok kidolgozása és továbbfejlesztése;
3. a helyi és területi (megyei) közoktatási tervezésben résztvevők kompetenciafejlesztését szolgáló képzési program (vagy létező programokon belüli modulok) kidolgozása és e program alkalmazása;
4. legalább egy megyében a településeknek legalább egy részére kiterjedő olyan tervezési modell konkrét megvalósítása, amely:
  - 4.1. jelentős mértékben hozzájárul a költséghatékonyság javításához;
  - 4.2. elősegíti a közoktatási tervezés és a területfejlesztés jobb összekapcsolását, javítva ezzel az ágazat pozícióját az infrastruktúra fejlesztését szolgáló források elosztásában;
  - 4.3. elősegíti az oktatás és a gazdaság közötti felelősség-megosztást a szakképzés fejlesztésében;
5. a legjobb gyakorlat megismertetését és elterjesztését célzó szakmai program(ok) szervezése.

23. Társulások, települések és intézmények közötti együttműködés támogatása

A közoktatás költséghatékonysági problémáinak kezelésében kiemelkedő szerepe van a települési és intézményközi együttműködésnek, E projekt célja az együttműködést és a társulást támogató jogi és érdekeltségi környezet fejlesztése, konkrét társulási formák létrehozása továbbá a társulás terén működő legjobb gyakorlatok elterjesztése.

A projekt keretében támogatható tevékenységek:

1. a jogi és pénzügyi támogatási környezet teljes körű elemzése abból a szempontból, hogy az mennyire segíti elő a társulási képesség és hajlandóságot;
2. konkrét javaslatok kidolgozása a jogi és pénzügyi támogatási környezet megváltoztatására;
3. a létező társulási formák feltérképezése és elemzése;
4. a létező társulási formáknak a költséghatékonyságra, az igazgatási szakszerűségekre valamint és az oktatás minőségére és eredményességére gyakorolt hatásának elemzése;
5. a legjobb társulási és intézményközi együttműködési gyakorlatok összegyűjtése és mások számára hozzáférhetővé tétele;
6. komplex társulási modellek kidolgozása és ezek néhány helyen történő konkrét gyakorlati megvalósítása.

24. A közoktatási információs és statisztikai rendszer fejlesztése

A közoktatási rendszer hatékony és demokratikus irányításának feltétele a közoktatási információs és statisztikai rendszer eredményes működése. E projekt célja a közoktatási információs és statisztikai rendszer továbbfejlesztése, annak érdekében, hogy növekedjék a rendszer megbízhatósága, és olyan új elemekkel egészüljön ki, amelyek a központi és helyi döntéshozatal, illetve a tájékoztatást segítik.

Az e területen indítandó fejlesztési program a következő elemeket foglalja magába:

1. a közoktatási statisztikai adatgyűjtés eszközeinek és technikáinak a fejlesztése;
2. az adatszolgáltatók (intézmények) által történő információ és adatszolgáltatás biztonságának és kiszámíthatóságának az erősítését szolgáló programelemek (pl. a rendszer iskolai szintű használatához szükséges kompetenciák fejlesztése, azoknak a technikai feltételeknek a fejlesztése, amelyek lehetővé teszik, hogy az elektronikus úton történő adat- és információszolgáltatás beépüljön a normál iskolai adminisztráció folyamatába);
3. a közoktatási statisztikai adatok tárolásának és feldolgozásának olyan továbbfejlesztése, amely lehetővé teszi, hogy azok a helyi döntéshozók számára, a nekik szükséges formában folyamatosan rendelkezésre álljanak;
4. a nemzetközi (EU, OECD, UNESCO) közoktatási adatszolgáltatás szakmai és technikai feltételeinek támogatása;
5. a hazai és nemzetközi közoktatási statisztikai adatok stratégiai célú elemzésének és feldolgozásának a támogatása;
6. a közoktatás egyes intézményeiről az azokat használók (elsősorban szülők) számára fontos adatok és információk (pl. a pedagógiai program elemei, az iskolák eredményességét bemutató adatok) gazdagítása és könnyen hozzáférhetővé tételének fejlesztése.

24. Az intézményi szintű menedzsment fejlesztése

A közoktatás-fejlesztés szinte valamennyi céljának a teljesítése feltételezi az intézményi (iskolai) és helyi szintű menedzsment minőségének a fejlesztését. Ennek a projektnek az a célja, hogy különböző, egymást erősítő eszközökkel segítse elő az intézményi és helyi szintű menedzsment eredményességének az erősítését.

Ennek érdekében a projekt keretében a következő konkrét tevékenységek kaphatnak támogatást:

1. az iskolavezetői feladatok és a vezetéshez szükséges kompetenciák meghatározása és ennek alapján a vezetők felkészítésével és kiválasztásával kapcsolatos követelményeket és eljárásokat meghatározó szabályozási eszközök továbbfejlesztése (pl. a felsőfokú vezetőképzés országos képzési követelményeinek pontosítása, a vezetők kiválasztásával kapcsolatos jogi eljárásrend módosítása);
2. az iskolai és helyi közoktatási vezetés minőségének értékelését szolgáló eszközök kifejlesztése és elterjesztése;
3. az iskolai és helyi közoktatási vezetők kompetenciafejlesztését közvetlenül szolgáló fejlesztések támogatása (pl. új képzési programok vagy programelemek kifejlesztése az oktatáspolitikai kiemelt területein);
4. a diplomát nem adó, rövid képzési idejű (1-3 napos) programok szervezésének támogatása közoktatási vezetők részére az oktatáspolitikai kiemelt területein (pl. pályázáshoz szükséges tudás, a roma kisebbséggel kapcsolatos helyi konfliktusok kezeléséhez szükséges vagy a közoktatási ellátás helyi racionalizálását támogató technikák elterjesztésére);
5. a hazai közoktatási vezetésfejlesztési és vezetőképzési szaktudás eddigi eredményeinek közkinccsé tétele, az e téren jelentkező nemzetközi tudás eredményeinek folyamatos terjesztése.

A célprogramokhoz kapcsolódó intézkedések

- törvénymódosítási és egyéb jogalkotási javaslatok (társulási törvény, közoktatási törvény, területfejlesztési törvény, ezek végrehajtási rendeletei és alacsonyabb rendű ágazati jogszabályok), különösen a közoktatási törvény költséghatékonysági szempontból való felülvizsgálata;
- szakmai javaslatok kidolgozása a 2004. évi költségvetési törvényhez;
- a költséghatékonyságra irányuló Állami Számvevőszéki vizsgálat kezdeményezése, részvétel a vizsgálat szakmai előkészítésében és a vizsgálati eredmények értékelésében;
- a pedagógusfoglalkoztatással kapcsolatban a statisztikai adatgyűjtés és feldolgozás javítása (pl. adatbázisok összekapcsolása), aktív részvétel az OECD és az EU pedagógusfoglalkoztatással kapcsolatos szakmai programjaiban;
- a társulási és intézményközi érdekeltségi elem bevitele a létező támogatási programokba (PHARE, KOMA, NFT HER intézkedések, európai oktatási programok);
- az aktív oktatási ágazati jelenlét biztosítása a közigazgatási reform és – ha ilyen folyik – az államháztartási reform előkészítésében;
- a KIRSTAT intézményi adatbázis feltöltésének felgyorsítása.

A célprogramok és intézkedési csomagok tervezésekor kiemelt szempont kell, hogy legyen:

- a költséghatékonyság kérdésének folyamatos összekapcsolása mind az oktatás szakmai-pedagógiai minőségének és eredményességének a javulásával, mind a közigazgatás minőségének és kliensorientált jellegének erősítésével;
- a költséghatékonyságban, az igazgatási szakszerűségében és az oktatás minőségében történő javulás indikátorokkal történő mérhetőségére való törekvés;
- az ágazatközi szemlélet (oktatás és államháztartás, közigazgatás/közszolgálat, területfejlesztés, gazdaságfejlesztés, foglalkoztatás stb.) garantálása;
- nemzetközi, ezen belül EU szintű összehasonlítás, az EU országokra jellemző mutatókhoz való igazodás.